

התנועה הקיבוצית

מידע ומספרים

2008

מאת:

אברהם פוין

יד טבנקין

מרכז מחקרי, רעיוני ותיעודי של התנועה הקיבוצית

יד טבנקין

רמת אפעל 52960

טלפון: 03-5344458

עד כה יצאו בסדרה זו:

מאת סטנלי מרון:

התנועה הקיבוצית 1993, 1994

מאת אברהם פווין:

התנועה הקיבוצית 1998

התנועה הקיבוצית – מידע ומספרים ד',ה'

התנועה הקיבוצית – מידע ומספרים 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007

עריכה: יעקב סתר

חברי המערכת:

גוסטבו שיפריס – הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

עו"ד יעקב אברהמי – המחלקה המשפטית של התנועה הקיבוצית

רן כוחן – תק"ץ

יוסי בן-שאול – תק"ץ

שלמה גץ – המכון לחקר הקיבוץ, אוניברסיטת חיפה

יצחק גרשון – יד טבנקין

מנחם טופל – יד טבנקין

סדר מחשב: ורדית צרפתי

© כל הזכויות שמורות ליד טבנקין

ישראל – 2008

מותר לצטט מן החוברת

תוך ציון המקור

**Yad Tabenkin
Ramat Efal 52960**

תוכן העניינים

4.....	עם סגירת השנתון
6.....	תודות
7.....	הקדמה
8.....	תקציר
9.....	פרק א: אוכלוסייה ויישובים
22.....	פרק ב: השכלה
25.....	פרק ג: עבודה ומשלחי יד
38.....	פרק ד: התעשייה
47.....	פרק ה: אירוח כפרי
48.....	פרק ו: הכנסות המגזר הקיבוצי
50.....	פרק ז: "התנועה הקיבוצית"
53.....	פרק ח: הקיבוץ הדתי
54.....	פרק ט: הקיבוץ במרחב הכפרי
65.....	פרק י: דעת הקהל בקיבוצים
71.....	פרק יא: התפלגות השינויים בתנועה הקיבוצית
73.....	פרק יב: המשפט הקיבוצי בשנת המשפט 2006

עם סגירת השנתון

כרך זה של התנועה הקיבוצית – מידע ומספרים, הוא האחרון היוצא ביד טבנקין. עם צאתו מסתיים מפעל סטטיסטי ופרשני עתיר נתונים שיצא לאור ביוזמתנו כמעט שני עשורים.

אנו מקווים שהחלל שישאר עם סגירתו ימלא ע"י השנתון הכלכלי שמוציאה המחלקה הכלכלית של התנועה הקיבוצית. בדרך הטבע, שנתון התנועה הוסיף עם השנים נתונים דמוגרפיים ואחרים בנוסף לנתונים הכלכליים שאֵתם הופיע בראשית דרכו.

הסדרה מידע ומספרים (להלן "השנתון") הופכת אפוא עם קובץ אחרון זה למקור היסטורי – סוציולוגי על התנועה הקיבוצית, היות והיא סקרה אותה בתקופה של שינויים גדולים. כרכי השנתון משקפים נאמנה את התהליכים הגדולים שעברו על התנועה הקיבוצית: איחוד התנועות הקיבוציות; צמצום המנגנון התנועתי; שיזור הקיבוץ במערכות אזוריות וחינוכיות; הפיכת הקיבוץ ליישוב פלורליסטי הכולל גם "הרחבה קהילתית" וגם "תושבים", שאינם חברים באגודה השיתופית המקורית; צמצום חשיבות החקלאות והגברת הדגש הכלכלי, בעיקר התעשייתי, עם כניסתה רבת העוצמה של הטכנולוגיה, אך גם ביזמויות פרטיות של חברים; ועליית חשיבותם של האילוצים המשפטיים בהתנהלות הקיבוצים.

בד בבד עם השינויים הגדולים העוברים על התנועה הקיבוצית השתנה גם הרכב המידע: בראשית דרכו התרכז השנתון בנתונים דמוגרפיים שהובאו בפירוט רב: סוגי האוכלוסייה הפנימית – הקבועה והזמנית, תנועת האוכלוסייה והמאזן הדמוגרפי שלה, ולידם נתונים על חינוך והשכלה, משלוח יד, עבודה וכלכלה (עם דגש מיוחד על החקלאות עם פירוט סוגי הגידולים). את הנתונים הדמוגרפיים דלה השנתון בעיקר מהמחלקות הסטטיסטיות של התנועות, מוועדות העבודה, מאגפי הכלכלה.

עם סגירתן של חלק ממחלקות תנועות אלה הסתמך השנתון בעיקר על הלמ"ס – ונציג הלמ"ס הפך לחבר המערכת – ועל הנתונים של המערכת הכלכלית: המחלקה הכלכלית של התנועה דרך המאזנים, ואיגוד התעשייה הקיבוצית. בנושאים לא סטטיסטיים נעזר השנתון במחלקה המשפטית של התנועה ובמכון לחקר הקיבוץ שבאוניברסיטת חיפה.

בעשור האחרון הוסיף השנתון למדוריו הקבועים נושא מיוחד בכל גיליון: הסדר הקיבוצים; עזיבה וקליטה; התפתחות השינויים; הקיבוץ במערכת האזורית; הקיבוץ במרחב הכפרי; נשים וגברים בקיבוץ; סיכומי ועדת בן רפאל לסיווג הקיבוץ; הקיבוץ ומערכת המשפט; אירוח כפרי; ניתוח רב-שנתי של עמדות חברי קיבוצים.

חלק מנושאים אלה הופיעו מספר פעמים ואף הפכו לפרקים קבועים.

עם השתכללות מערכות המידע והתקשורת הופיע לצד החוברת המודפסת תקציר אלקטרוני ב"אתר הקיבוצים" ואח"כ גם באתר יד טבנקין. שני הגיליונות האחרונים מופיעים במלואם באינטרנט באתרים אלה ולא הודפסו.

יד טבנקין מודה לכל אלה שהיו שותפים למיזם המחקרי הזה :

לחברי המערכת: ד"ר מנחם טופל, ד"ר שלמה גץ, ד"ר רן כוחן, יוסי בן שאול, נורית יפה וגוסטבו שיפריס. לכל מי שעזרו לאסוף את החומר, ליעקב סתר ששקד על העריכה הלשונית ועל ההפקה, לעדי שבתאי שהזינה את אתר האינטרנט, ובעיקר לשני עורכי השנתון שאספו את חומר הגלם, עיבדו אותו והוסיפו את פרשנותם :

ד"ר סטנלי מרון שערך את גליונות 1993-1994, וד"ר אברהם פווין שערך את הגליונות 1997-2008.

יבואו כולם על הברכה.

יצחק גרשון
מנהל יד טבנקין

תודות

לדנה פרס-שטיבי על נתוני הקיבוץ הדתי ולשלומית ארבל על נתוני התנועה הקיבוצית.

לעו"ד יעקב אברהמי, מהמחלקה המשפטית של התנועה הקיבוצית, על סקירת הנושאים המשפטיים הקשורים בקיבוצים.

הקדמה

החל משנת 2007, "התנועה הקיבוצית – מידע ומספרים" אינו יוצא בהדפסת נייר אלא במהדורה אינטרנטית בלבד. אין ספק שהמעבר הזה מסמל את התמורה העמוקה שהתחוללה ומתחוללת במרחב התקשורתי בימינו, ובעצם, במציאות עצמה.

מקורות המידע שלנו הם בעיקר פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של מדינת ישראל, ומחלקות ומוסדות אחרים של התנועה הקיבוצית או מקורבים לה, כגון איגוד התעשייה הקיבוצית.

אין אחידות בהגדרות של המוסדות השונים. לפי הגדרת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, האוכלוסייה כוללת את כל התושבים שרשומים ביישוב, ואין מבדילים בין סוגים שונים של אוכלוסייה, כגון חברים לעומת תושבים אחרים (בעלי רמות שונות של קשר עם "האגודה"). ההבדל איננו טכני בלבד אלא מתייחס למציאויות שונות: נתוני התנועות מתייחסים לחברי הקיבוצים ובני משפחתם ואילו נתוני הלשכה משקפים את הקהילה החיה במקום. הפערים בין הנתונים משני מקורות אלה הלכו וגדלו בשל שתי תופעות: (1) בשנים 1991-1993, עם החלת תכנית "בית ראשון במולדת", הגיעו לקיבוצים עולים חדשים רבים לקליטה זמנית; (2) בשנים האחרונות גדלה אוכלוסיית ה"לא חברים" עקב השכרת דירות, ובניית "הרחבות קהילתיות" (שכונות נבדלות מן הקיבוץ אך במסגרת יישוב אחד).

גם בתחום העבודה, שונות הגדרות הלשכה מאלה המקובלות בשיח הקיבוצי. בקיבוצים מבחינים בין העובדים במעמד של "חברי קיבוץ" לבין העובדים בקיבוץ במעמד של "שכירים", ובין חברים ומועמדים לבין תושבים והאוכלוסייה הזמנית. נתוני הלמ"ס מבחינים בחלוקת העבודה רק בין אנשים שגרים בקיבוץ לבין אלה שאינם גרים בו, ובין אלה שעובדים בקיבוץ לבין אלה שעובדים מחוץ לקיבוץ.

מדי שנה אנו נוהגים לפרסם פרק נוסף לפרקים הקבועים, מוקדש לנושא מיוחד. חלק מפרקים אלה הפכו לקבועים. להלן הפרקים לפי שנים:

1997: עזיבה וקליטה.

חוברת ד': (א) התפתחות ומגמות כלכליות; (ב) התפתחות השינויים בקיבוץ.

חוברת ה': הקיבוץ במערכות האזוריות.

2001: עזיבה וקליטה.

2002: הקיבוץ במרחב הכפרי.

2003: נשים וגברים בקיבוץ.

2004: הוועדה הציבורית לסיווג הקיבוץ.

2005: סקירת משפטים הנוגעים לקיבוץ.

2006: (א) מועצה אזורית מטה אשר; (ב) סיכום התפתחות השינויים בקיבוץ.

2007: (א) שני דיווחים שנמסרו לציבור על הפעילות ההתנדבותית של הקיבוצים למען האוכלוסייה – הקיבוצית והכללית – שסבלה במלחמת לבנון השנייה; (ב) הרחבתנו את פרק "המרחב הכפרי" בפירוט הרכבן של המועצות שיש בהן קיבוצים.

השנה אנו מפרסמים לוחות נבחרים מסקר דעת הקהל הקיבוצי, שנערך ע"י המכון לחקר הקיבוץ באוניברסיטת חיפה.

תקציר

בניגוד למגמה השלטת אצל רוב האוכלוסייה היהודית להשתקע במרכז הארץ ובמספר מצומצם של יישובים עירוניים, מעט קיבוצים נמצאים במרכז הארץ. המדיניות הציונית של קביעת גבולות המדינה על-ידי התיישבות חקלאית הביאה לפיזור האוכלוסייה הקיבוצית בפריפריה, עוד לפני הפעלת המדיניות הממלכתית של פיזור האוכלוסייה היהודית. בשנים האחרונות הפריפריה כולה סובלת מזניחת המדיניות הציונית.

אוכלוסייה. אחרי השפל שנוצר לאחר המשבר של שנת 1985, מסתמנת בשנים האחרונות עלייה איטית במספר התושבים בקיבוצים, אך מוקדם מדי לקבוע אם זו סימן לשינוי מגמה. בסוף שנת 2006 הייתה האוכלוסייה 119,800 נפש ב-267 קיבוצים. מלבדם קיימים ארבעה "קיבוצים עירוניים" במעמד של נלווים לתנועה הקיבוצית.

בשנים אלה התרחש תהליך של הזדקנות האוכלוסייה הקיבוצית. בשנת 2006 הגיע הגיל החציוני (שבו מחצית האוכלוסייה נמצאת מעליו ומחצית מתחתיו) ל-30.7 שנה ומתקרב לגיל החציון באוכלוסייה היהודית בישראל, העומד על 30.8. בולט הקצב המהיר יחסית של עליית הגיל של האוכלוסייה הקיבוצית. בשנת 1989 החציון בקיבוצים היה 25.8 לעומת החציון באוכלוסייה היהודית שהיה 29.9.

רמת ההשכלה של האוכלוסייה הקיבוצית גבוהה יחסית ואין בה כמעט חסרי השכלה יסודית. מרבית בני הקיבוצים קיבלו השכלה תיכונית, אך בשל התנגדות רבת שנים של התנועות ללימודים פורמליים יש פיגור יחסי בהשכלה אקדמית, בעיקר בתארים מתקדמים.

עבודה ומשלחי יד. השוואת נתוני הרכב משלחי היד באוכלוסייה היהודית בישראל לעומת הקיבוץ מצביעה על פער לרעת הקיבוץ, הן בניצול ההון האנושי הקיים, והן בהזדמנויות לעבודה מעניינת ובעלת אתגר עבור החברים. בשנים האחרונות מסתמנת הרחבה בפעילות בתחום הניהול ובעיסוקים ברמה גבוהה יותר, בעיקר כשכירים מחוץ לקיבוץ, אך חל גם גידול במספר העוסקים במקצועות חופשיים ובטכנולוגיה. קיים הבדל בהרכב הגילים בין האוכלוסייה הקיבוצית לבין האוכלוסייה היהודית הכללית הנגזר מעזיבות רבות של צעירים אחרי שירות צבאי, אל העיר.

התעשייה. התעשייה הקיבוצית, שהמשיכה לצמוח גם בשנות המיתון, נהנתה מהשינוי והיקף הפעילות הכללי של התעשייה הישראלית והגיע בשנת 2006 ל-32.2 מיליארד ₪ (15.5 מתוכם במפעלים האזוריים). בפעילות המפעלים בקיבוצים (ללא מפעלים אזוריים) נרשם גידול של 9.4% בהשוואה לשנת 2005.

האירוח הכפרי. בעשורים האחרונים הולכת וגדלה תרומתה של התיירות הכפרית להכנסות בקיבוצים רבים. בשנת 2006 היו בסך הכול בקיבוצים 99 יחידות אירוח, 65 בצפון, 23 בדרום, 8 באזור ירושלים, ו-3 במרכז.

הכנסות המגזר הקיבוצי. המגמות ארוכות הטווח של המשק הקיבוצי מצביעות על הרחבת התעשייה על חשבון החקלאות. מחזור ההכנסות המצרפי של התנועה הקיבוצית הסתכם בשנת 2006 ב-26.6 מיליארד ₪. גידול של 9% ביחס ל-2005.

יד טבנקין, אפריל 2008, ניסן תשס"ז

אוכלוסייה ויישובים

בניגוד למגמה הקיימת בקרב רוב האוכלוסייה היהודית, להשתקע במרכז הארץ ואף במספר מצומצם של יישובים עירוניים, 80% מאוכלוסיית הקיבוצים נמצאים בצפון ובדרום ורק מיעוט מתגורר במרכז הארץ. הנכונות לקבל עליהם את ביצוע המדיניות הציונית של קביעת גבולות המדינה באמצעות התיישבות חקלאית, עוד לפני המדיניות הממלכתית של פיזור האוכלוסייה היהודית, הביאה להקמת הקיבוצים דווקא באזורי הספר, בתור יישובים בעלי אופי כפרי.

פרק זה מבוסס על נתונים מן הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. נתוני הלשכה אינם מבדילים בין סוגים שונים של אוכלוסייה, כגון חברים לעומת תושבים אחרים (בעלי רמות שונות של קשר עם "האגודה").

לוח א 1 :

פיזור האוכלוסייה הקיבוצית ויישוביה (31.12.2006)

מחוז		נפה		אוכלוסייה		קיבוצים	
הצפון		צפת	58,500	12,500	130	29	
		כינרת		8,800		21	
		יזרעאל		24,500		48	
		עכו		10,300		22	
		גולן		2,400		10	
חיפה		חיפה	11,800	3,100	23	5	
		חדרה		8,800		18	
המרכז		השרון	18,800	8,200	32	13	
		פתח תקווה		3,400		8	
		רמלה		3,900		6	
		רחובות		3,400		5	
תל אביב			300		1		
ירושלים			3,200		8		
הדרום		אשקלון	25,000	11,100	64	26	
		באר שבע		13,900		38	
יהודה ושומרון			2,100		9		
סך הכול			119,800		267		

התפתחות האוכלוסייה הקיבוצית

הגידול באוכלוסייה הקיבוצית לא היה אחיד. החל משנת 1967 ועד פרוץ המשבר באמצע שנות השמונים גדלה האוכלוסייה ברציפות בקצב די מהיר. בעקבות המשבר הכלכלי ירד בהתמדה מספר האוכלוסייה בקיבוצים; קיבוצים רבים הגיעו עד למשבר דמוגרפי. החל מ-1991 חלק גדול מהתנודות באוכלוסייה הקיבוצית נבע מקליטה ארעית של עולים חדשים ויציאתם ליישובי קבע, ובהמשך, מהשכרת דירות לתושבים (לא חברים או מועמדים לחברות). הירידה החריפה במספר התושבים בשנת 1995 נובעת מתיקון הנתונים בהתאם לממצאי מפקד האוכלוסין שבוצע בשנה זו.

לוח א 2:

התפתחות התנועה הקיבוצית בשנים 1910–2006

שנה	קיבוצים	אוכלוסייה
1910	נוסד הקיבוץ הראשון	
1920	12	805
1930	29	3,877
1940	82	26,554
1950	214	66,708
1960	229	77,955
1970	229	85,100
1980	255	111,200
1985	268	125,200
1990	270	125,100
1991	270	129,300
1992	269	128,000
1993	270	126,100
1994	269	124,600
1995	268	118,900
1996	267	116,800
1997	267	116,500
1998	267	115,500
1999	268	115,700
2000	268	115,700
2001	268	115,500
2002	268	115,600
2003	266	116,200
2004	266	116,300
2005	267	117,700
2006	267	119,800

שינויים בחלקה של אוכלוסיית הקיבוצים באוכלוסייה הישראלית

התפתחותם וגידולם של הקיבוצים לא חפפו את קצב התפתחותן של אוכלוסיות אחרות בארץ. לפני הקמת המדינה, כאשר העלייה הייתה מורכבת בעיקר מבוגרי תנועות הנוער החלוציות, גדל והלך חלקם של הקיבוצים באוכלוסייה היהודית. עם הקמת המדינה והתגברות העלייה ההמונית גדלה האוכלוסייה היהודית הכללית בקצב מהיר יותר מהאוכלוסייה הקיבוצית. כאשר החלו להפנות עולים חדשים להקמת מושבים, צומצם שיעור האוכלוסייה הקיבוצית בתוך האוכלוסייה הכפרית היהודית. בעקבות המשבר של אמצע שנות השמונים פחתה האוכלוסייה הקיבוצית, פיחות יחסי וגם מוחלט. בשנים האחרונות מסתמנת עלייה מתונה באוכלוסייה בקיבוצים.

לוח א 3 :

שינויים באוכלוסייה בשנים 1952–2006

האוכלוסייה הכללית (4)	האוכלוסייה היהודית * (3)	האוכלוסייה הכפרית היהודית (2)	האוכלוסייה הקיבוצית (1)	שנה
1,629,400	1,450,217	330,704	69,089	1952
2,179,500	1,932,400	251,800	77,153	1961
3,147,700	2,686,700	263,800	89,700	1972
4,037,600	3,350,000	329,100	115,500	1983
5,471,500	4,441,100	423,100	124,600	1994
5,612,300	4,522,300	424,000	118,900	1995
5,757,900	4,616,100	430,100	116,800	1996
5,900,000	4,701,600	435,300	116,500	1997
6,041,400	4,785,100	437,900	115,500	1998
6,209,100	4,872,800	455,300	115,700	1999
6,369,300	4,955,400	459,900	115,300	2000
6,508,800	5,281,300	466,800	115,500	2001
6,631,100	5,367,200	476,000	115,600	2002
6,784,400	5,446,800	480,900	116,200	2003
6,869,500	5,529,300	484,400	116,300	2004
6,990,700	5,613,600	486,900	117,700	2005
7,116,700	5,658,500	490,000	119,800	2006

* כולל יהודים, נוצרים לא-ערבים ואוכלוסייה ללא סיווג דת

לוח א 4 :

**חלקה של אוכלוסיית הקיבוצים באוכלוסייה הישראלית
בשנים 1952–2006 (באחוזים)**

האחוז באוכלוסייה הכללית	האחוז באוכלוסייה היהודית	האחוז באוכלוסייה הכפרית היהודית	שנה
*(1:4)	*(1:3)	*(1:2)	
4.2	4.7	20.9	1952
3.5	3.8	25.9	1961
2.8	3.3	33.9	1972
2.8	3.4	35.1	1983
2.3	2.9	29.4	1994
2.1	2.6	28.0	1995
2.0	2.5	27.1	1996
1.9	2.4	26.7	1997
1.9	2.4	26.4	1998
1.9	2.3	25.4	1999
1.8	2.3	25.1	2000
1.7	2.2	24.7	2001
1.7	2.1	24.2	2002
1.7	2.1	24.1	2003
1.69	2.10	24.0	2004
1.68	2.09	24.1	2005
1.68	2.11	24.4	2006

* מתייחס לעמודות בלוח הקודם

מרכיבי הגידול באוכלוסייה

פרט לעשור של צמיחה כלכלית מאמצע שנות השבעים עד לאמצע שנות השמונים של המאה שעברה, החל משנות החמישים מאזן ההגירה הוא שלילי במרבית השנים. בתחילת שנות התשעים המגמה משתנה, אך אין היא מבטאת אלא את הקליטה הזמנית של העולים ממדינות חבר העמים. בעשור האחרון הריבוי הטבעי גדל והולך.

לוח א 5 :

מרכיבי הגידול של האוכלוסייה הקיבוצית בשנים 1950–2006

שנים	ריבוי טבעי	מאזן הגירה	גידול	סוף השנה
1954-1950	10,100	2,500	12,600	76,100
1959-1955	8,600	-6,800	1,800	77,900
1964-1960	7,200	-4,200	3,000	80,900
1969-1965	8,700	-4,900	3,800	84,700
1974-1970	10,300	-0,800	9,500	94,200
1979-1975	10,200	1,600	11,800	106,000
1984-1980	10,400	6,300	16,700	122,700
1985	2,200	300	2,500	125,200
1986	2,200	-700	1,500	126,700
1987	1,900	-1,600	300	127,000
1988	1,700	-2,600	-900	126,100
1989	1,500	-2,700	-1,200	124,900
1990	1,400	-1,300	100	125,100
1991	1,300	+2,900	4,200	129,300
1992	1,400	-2,700	-1,300	128,000
1993	1,200	-3,100	-1,900	126,100
1994	1,100	-2,500	-1,400	124,600
1995	1,100	-1,800	-700	118,900
1996	1,000	-800	200	*119,100
1997	900	-1,000	-100	118,900
1998	960	-1,600	-600	118,300
1999	900	-1,800	-900	117,400
2000	900	-1,200	-300	**115,300
2001	700	-500	200	115,500
2002	700	-600	100	115,600
2003	800	-300	600	116,200
2004	900	-700	100	116,300
2005	1,000	300	1,300	117,700
2006	1,100	1,100	2,200	119,800

* נתונים אלה אינם מעודכנים על-פי מפקד האוכלוסין 1995, לכן אינם תואמים ללוחות אחרים.

** נתונים מעודכנים על-פי השנתון הסטטיסטי לישראל מס' 53.

שיעורי הילודה הגולמיים* משתנים הן בשל שינוי דפוסי תרבות כלל-עולמיים המשפיעים על החברה הישראלית בכלל, והן בהשפעת המשבר הכלכלי-חברתי בקיבוץ הגורם לעזיבות רבות בקרב האוכלוסייה בגיל הפוריות.

לוח א 6 :

**שיעור הריבוי הטבעי ומרכיביו בקיבוצים ובחברה היהודית הכללית
בשנים 1970–2006 (באחוזים)**

שיעור ריבוי טבעי גולמי		שיעור תמותה גולמי		שיעור ילודה גולמי		שנה
יהודים	קיבוצים	יהודים	קיבוצים	יהודים	קיבוצים	
16.9	23.3	7.3	4.9	24.2	28.2	1970
18.0	24.6	7.2	5.2	25.2	29.8	1971
16.4	22.7	7.4	4.6	23.8	27.3	1972
16.5	21.7	7.4	4.3	23.9	26.0	1973
17.1	23.8	7.4	4.8	24.5	28.6	1974
17.6	22.4	7.4	5.0	25.0	27.4	1975
18.0	20.7	7.1	4.7	25.1	25.4	1976
16.4	20.1	7.2	4.4	23.6	24.5	1977
15.1	19.3	7.2	4.7	22.3	24.0	1978
14.9	19.3	7.1	4.7	22.0	24.0	1979
14.8	18.8	7.2	4.7	22.0	23.5	1980
14.3	18.3	7.1	4.7	21.4	23.0	1981
14.4	17.7	7.4	4.8	21.8	22.5	1982
14.8	18.3	7.4	5.1	22.2	23.4	1983
14.1	18.0	7.3	5.0	21.6	23.0	1984
14.3	18.8	7.2	5.2	21.6	24.0	1985
14.0	17.7	7.5	5.2	21.2	22.9	1986
13.0	14.9	7.4	5.4	20.5	20.3	1987
12.8	13.6	7.2	5.2	20.2	18.9	1988
12.5	11.7	7.0	5.6	19.7	17.3	1989
12.4	11.5	6.8	5.6	19.4	17.1	1990
11.8	10.3	6.9	5.6	18.6	15.9	1991
11.5	10.7	7.2	5.6	18.7	16.3	1992
11.6	9.2	6.9	6.0	18.5	15.2	1993
11.5	8.8	6.9	6.3	18.4	15.1	1994
11.0	8.6	7.1	5.9	18.1	14.5	1995
11.5	8.5	6.8	6.4	18.3	14.9	1996
11.6	7.8	6.9	7.2	18.5	15.0	1997
11.7	8.1	7.0	6.7	18.7	14.8	1998
11.7	7.8	6.8	6.5	18.5	14.3	1999
11.6	7.7	6.9	7.0	18.5	14.7	2000
11.7	6.6	6.6	6.8	18.3	13.4	2001
12.0	6.6	6.6	7.4	18.6	14.0	2002
12.5	7.6	6.5	7.0	19.0	14.6	2003
12.8	7.9	6.4	7.0	19.2	14.9	2004
12.7	8.4	6.4	7.1	19.1	15.5	2005
13.2	8.9	6.3	6.5	19.5	15.4	2006

* ל-1000 נפש

לוח א 7:

הגירה פנימית לפי גיל ומין (שנת 2006)

מאזן	נכנסים	יוצאים	קבוצת גיל
230	881	651	4-0
159	1,033	874	14-5
-41	384	425	19-15
-326	541	867	24-20
-342	1,717	2,059	25-34
159	1,073	914	35-44
-27	355	382	45-54
-9	148	157	55-64
83	203	120	+65
-110	3,184	3,240	גברים
-4	3,151	3,155	נשים
-114	6,335	6,395	סך הכול

הרכב גילים

תהליך בולט מאוד בשנים האחרונות הוא קצב הזדקנות האוכלוסייה הקיבוצית. אף כי בממוצע, התפלגות הגילים בכלל הקיבוצים דומה להתפלגות הגילים בכלל האוכלוסייה היהודית, הרכב שכבות הגיל שונה מאוד בין הקיבוצים השונים, בהתאם לוותק הקיבוץ.

לוח א 8 :

הרכב שכבות גיל בקיבוצים (ממוצע שנת 2006)

סך הכול		נשים		גברים		קבוצת גיל
%	מספר	%	מספר	%	מספר	
7.5	8,900	7.4	4,400	7.6	4,500	4-0
15.4	18,300	14.8	8,800	15.9	9,500	14-5
8.6	10,200	8.2	4,900	8.9	5,300	19-15
9.0	10,700	8.4	5,000	8.7	5,200	24-20
8.4	10,000	8.1	4,800	8.7	5,200	29-25
6.4	7,600	5.9	3,500	6.9	4,100	34-30
10.0	11,900	10.6	6,300	9.4	5,600	44-35
11.2	13,300	11.6	6,900	10.7	6,400	54-45
11.0	13,100	11.4	6,800	10.6	6,300	64-55
6.0	7,200	5.9	3,500	6.2	3,700	74-65
6.4	7,600	7.5	4,500	5.2	3,100	+75
100.0	118,800	100.0	59,400	100.0	58,900	סך הכול

לוח א 9 :

**הרכב שכבות גיל בקיבוצים בהשוואה לאוכלוסייה היהודית
(ממוצע שנת 2006) (באחוזים)**

סך הכול		נשים		גברים		קבוצת גיל
באוכלוסייה יהודית	בקיבוץ	באוכלוסייה יהודית	בקיבוץ	באוכלוסייה יהודית	בקיבוץ	
9.1	7.5	8.7	7.4	9.6	7.6	4-0
16.2	15.4	15.5	14.8	16.9	15.9	14-5
7.7	8.6	7.4	8.2	8.1	8.9	19-15
7.9	9.0	7.6	8.4	8.2	8.7	24-20
7.6	8.4	7.5	8.1	7.8	8.7	29-25
7.4	6.4	7.2	5.9	7.5	6.9	34-30
11.8	10.0	11.8	10.6	11.7	9.4	44-35
11.5	11.2	11.8	11.6	11.2	10.7	54-45
9.0	11.0	9.3	11.4	8.7	10.6	64-55
6.0	6.0	6.6	5.9	5.5	6.2	74-65
5.4	6.4	6.4	7.5	4.4	5.2	+75
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

בשנים האחרונות מסתמן תהליך של הזדקנות האוכלוסייה הקיבוצית, כאשר הגיל החציוני (שבו מחצית האוכלוסייה נמצאת מעליו ומחצית מתחתיו) מתקרב לגיל החציוני של כלל האוכלוסייה היהודית.

לוח א 10 :

**הרכב שכבות גיל (ממוצע שנתי) בקיבוצים
בשנים 1989-2006**

2006	2005	2004	2003	2001	1999	1995	1993	1989	גיל
8,900	8,500	8,200	8,100	8,300	9,000	9,900	10,600	12,700	4-0
18,300	18,300	18,400	18,600	19,400	21,200	22,800	24,100	24,200	14-5
20,900	21,100	21,700	22,200	22,600	22,800	24,800	25,200	24,400	24-15
17,600	16,700	16,300	15,300	14,000	13,600	17,800	17,700	17,100	34-25
11,900	11,900	12,000	12,300	12,800	14,000	14,600	16,400	17,800	35-44
13,300	13,600	13,800	14,000	14,700	14,900	13,600	12,600	9,900	45-54
13,100	12,400	11,800	11,200	9,900	8,800	7,600	7,300	6,800	55-64
7,200	7,000	6,800	6,600	6,300	6,100	6,400	6,400	6,700	65-74
7,600	7,500	7,500	7,500	7,500	7,400	6,900	6,900	5,800	+75
118,800	117,000	116,300	115,900	115,400	117,400	124,300	127,100	125,400	סך הכול
30.7	30.4	30.0	29.7	29.3	28.9	27.3	26.9	25.8	חציון *
30.8	30.6	30.5	30.3	30.0	29.7	29.2	29.0	29.9	חציון **

* גיל חציוני באוכלוסייה הקיבוצית
** גיל חציוני באוכלוסייה היהודית

מלבד התבגרותם של החברים מתחולל תהליך מקביל של צמצום הילודה בגילאי הפריור המתבטא בהקטנת מספר הילדים עד גיל ארבע. הולכת וגוברת גם עזיבת בנים צעירים, המשפיעה לא רק על מספר הלידות אלא גם על הידלדלות שכבות הביניים הצעירות.

לוח א 11:

הרכב שכבות גיל (ממוצע שנתי) בקיבוצים בשנים 1989-2006 (באחוזים)

גיל	1989	1993	1995	1999	2001	2003	2004	2005	2006
4-0	10.1	8.3	7.4	7.7	7.2	6.9	7.0	7.2	7.5
14-5	19.3	19.0	18.3	18.1	16.8	16.0	15.8	15.6	15.4
24-15	19.5	19.8	20.0	19.4	19.6	19.1	18.6	18.0	17.6
34-25	13.6	13.9	14.3	11.6	12.1	13.2	14.0	14.3	14.8
44-35	14.2	12.9	11.7	11.9	11.1	10.6	10.3	10.1	10.0
54-45	7.9	9.9	10.9	12.7	12.7	12.0	11.8	11.6	11.2
64-55	5.5	5.7	6.1	7.5	8.6	9.6	10.1	10.6	11.0
74-65	5.3	5.1	5.1	5.2	5.5	5.6	5.8	5.9	6.0
+75	4.6	5.3	5.6	6.3	6.5	6.5	6.4	6.4	6.4
סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

לוח א 12:

שיעורי נישואים* בשנים 1986-2005

יהודים		קיבוצים		שנה
חתנים	כלות	חתנים	כלות	
19.5	18.7	17.9	15.9	1986
18.8	18.1	16.1	14.7	1987
18.7	18.0	14.3	13.6	1988
19.3	18.5	14.2	13.2	1989
17.4	16.7	13.3	11.6	1990
17.2	16.4	13.6	12.1	1991
16.8	16.0	13.1	12.8	1992
16.7	15.8	13.3	12.9	1993
17.2	16.3	12.6	11.9	1994
16.5	15.6	12.3	11.6	1995
16.9	15.7	13.7	13.3	1996
17.3	16.1	13.0	11.8	1997
17.6	16.1	13.6	12.9	1998
17.7	16.5	13.3	13.3	1999
16.9	15.8	13.4	12.3	2000
16.5	15.4	12.7	12.4	2001
16.3	15.3	12.3	11.4	2002
16.0	15.0	11.9	10.7	2003
16.0	15.0	11.5	10.8	2004
16.5	15.5	13.1	11.3	2005

* ל-1,000 נפש מגיל 15 ומעלה

לוח א 13:

שיעורי גירושים* בשנים 1986-2005

יהודים		קיבוצים		שנה
בעלים	נשים	בעלים	נשים	
3.7	3.6	3.4	3.7	1986
3.8	3.7	3.6	3.7	1987
3.9	3.8	3.5	3.9	1988
4.1	3.9	3.8	3.7	1989
4.3	4.1	2.9	3.1	1990
4.0	3.8	2.7	2.7	1991
4.2	4.0	2.8	3.0	1992
4.4	4.2	3.2	3.1	1993
4.8	4.5	4.1	4.2	1994
5.3	5.0	3.6	3.5	1995
4.8	4.5	3.0	2.9	1996
4.8	4.5	4.2	3.8	1997
4.7	4.4	3.6	3.4	1998
5.4	5.1	3.6	3.4	1999
5.5	5.1	4.7	4.2	2000
5.5	5.2	6.3	4.7	2001
5.3	5.0	4.9	4.0	2002
5.1	4.8	4.6	3.9	2003
5.3	5.0	4.3	3.8	2004
5.1	4.8	4.3	3.9	2005

* ל-1,000 נפש מגיל 15 ומעלה

השכלה

רמת ההשכלה של האוכלוסייה הקיבוצית גבוהה יחסית וכמעט שאין בה חסרי השכלה יסודית. מרבית בני הקיבוצים קיבלו השכלה תיכונית, אך הייתה התנגדות רבת שנים של התנועות ללימודים אקדמיים כך שרבים לא המשיכו בלימודיהם או הופנו לתחומים "מקצועיים" יותר. בשנים האחרונות פונים יותר בני קיבוצים לאוניברסיטאות אך יש פיגור יחסי בלימודי המשך.

לוח ב 1:

שנות לימוד של בני 15 ומעלה בשנים 1993-2005

סך הכול	+16	15-13	12-11	10-9	8-5	4-0	
91,600	7,000	27,300	45,100	5,900	5,200	600	1993
87,710	12,235	22,110	46,750		5710	905	*1995
91,800	16,800	26,800	37,000	7,800	3,500	400	1996
90,400	16,100	28,000	36,400	6,000	3,100	500	1997
89,500	15,300	26,600	37,300	6,700	3,300	300	1998
87,600	17,400	26,700	34,300	6,100	3,100	-	1999
87,900	18,200	27,100	31,800	6,400	3,300	-	2000
87,900	18,700	25,400	33,900	6,600	2,300	-	2001
88,400	17,500	24,400	36,300	6,400	2,700	-	2002
89,200	18,400	28,700	34,200	5,800	2,100	-	2003
89,300	20,500	29,200	31,700	5,200	2,700	-	2004
89,300	21,300	29,400	31,000	6,300	1,300	-	2005

* נתוני מפקד

לוח ב 2:

שנות לימוד של בני 15 ומעלה בשנים 1993-2005 (באחוזים)

ס"ה	+16	15-13	12-11	10-9	8-5	4-0	שנה
100.0	7.6	29.8	49.2	6.4	5.6	0.6	1993
100.0	13.9	25.2	53.3		6.5	1.0	*1995
100.0	17.4	29.2	40.3	8.5	3.8	0.4	1996
100.0	17.8	30.9	40.2	6.6	3.4	0.5	1997
100.0	17.1	29.7	41.6	7.5	3.7	0.2	1998
100.0	19.8	30.1	38.8	6.9	3.5	-	1999
100.0	20.7	30.8	36.2	7.3	3.8	-	2000
100.0	21.3	28.9	38.6	7.5	2.6	-	2001
100.0	19.8	27.6	41.1	7.2	3.1	-	2002
100.0	20.4	31.8	37.9	6.4	2.3	-	2003
100.0	22.7	32.4	35.2	5.7	3.0	-	2004
100.0	23.7	32.7	34.5	7.0	1.4	-	2005

* נתוני מפקד

לוח ב 3 :

שנות לימוד של בני 15 ומעלה לפי מין, בקיבוץ ובאוכלוסייה היהודית (2005)

באוכלוסייה היהודית		בקיבוץ		שנות לימוד
באחוזים	במספרים	באחוזים	במספרים	
סך כולל				
3.2	128,500	-	-	4-0
6.5	265,200	1.4	1,300	8-5
9.3	376,300	7.0	6,300	10-9
35.1	1,421,800	34.5	31,000	12-11
24.0	969,600	32.7	29,400	15-13
21.2	857,8	23.7	21,300	+16
100.0	4,044,600	100.0	89,900	סה"כ כללי *
גברים				
2.4	46,200	-	-	4-0
6.4	126,200	-	-	8-5
9.8	192,700	6.9	3,100	10-9
36.1	706,300	36.7	16,400	12-11
22.9	447,500	33.2	14,800	15-13
21.6	423,300	21.2	9,400	+16
100.0	1,954,500	100.0	44,500	סה"כ גברים *
נשים				
3.9	82,300	-	-	4-0
6.6	139,000	-	-	8-5
8.8	183,600	7.3	3,300	10-9
34.2	715,500	32.1	14,600	12-11
25.0	522,100	32.1	14,600	15-13
20.8	434,500	26.2	11,900	+16
100.0	2,090,100	100.0	45,400	סה"כ נשים *

* כולל לא ידוע

עבודה ומשלח יד

המידע בפרק זה מבוסס בעיקר על נתוני סקרי כוח האדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. הכללתם בסקר של בני 15 ומעלה – הנובעת מצורכי השוואה בין-לאומיים – בעייתית משום שעל-פי רוב פונים לעבודה רק אחרי השירות הצבאי.

יש להבדיל בין מקום העבודה ומשלח יד של האוכלוסייה הגרה בקיבוץ לבין העובדים במשק הקיבוצי. במשק הקיבוצי ומפעליו עובדים, מלבד חברי הקיבוץ ותושבים הגרים בו, שכירים הגרים ביישובים אחרים.

השוואת נתוני הרכב משלחי היד באוכלוסייה היהודית בישראל לעומת הקיבוץ מצביעה על פער לרעת הקיבוץ, הן בניצול ההון האנושי הקיים, והן בהזדמנויות לעבודה מעניינת ובעלת אתגר עבור החברים. מגוון אפשרויות התעסוקה הפתוח בפני אנשי הקיבוצים מצומצם יחסית בהשוואה ליישובים העירוניים. עובדה זאת מוחרפת עקב ההשכלה שרוכשים חברי הקיבוץ. צירוף זה נותן אותותיו בעליית שיעור החברים העובדים מחוץ לקיבוצם.

הלוח הראשון מרכז את השינויים שחלו בתחום, החל משנת 1992.

לוח ג 1:

**בני 15 ומעלה וכוח העבודה האזרחי באוכלוסיית הקיבוצים
בשנים 1992-2005**

2005	2003	2001	1999	1997	1995	1992	
89,900	90,100	87,900	88,300	90,400	91,400	92,300	בני 15 ומעלה:
44,500	44,500	43,500	43,700	45,200	45,900	46,900	גברים
45,400	45,500	44,400	44,600	45,200	45,500	45,400	נשים
69,300	68,200	68,300	73,300	77,100	76,700	77,700	כוח העבודה האזרחי:
34,800	33,800	33,500	35,600	37,600	37,600	39,300	גברים
34,500	34,400	34,800	37,700	39,500	39,100	38,400	נשים
42,300	47,400	48,600	57,600	62,400	64,900	67,900	עבדו בקיבוצים:
20,100	23,000	22,600	28,300	30,400	30,900	34,000	גברים
22,200	24,400	26,000	29,300	32,000	34,000	33,900	נשים
24,800	19,200	18,500	14,800	14,200	11,800	9,700	עבדו מחוץ לקיבוצים:
13,500	9,800	10,500	7,000	7,000	6,700	5,200	גברים
11,300	9,300	8,000	7,800	7,200	5,100	4,500	נשים
89,600	86,500	87,100	92,700	97,000	90,500	86,800	עבדו במשק הקיבוצי*:
45,500	46,400	45,400	49,100	51,100	47,600	45,800	גברים
44,000	40,100	41,700	43,600	45,900	42,900	41,000	נשים

* בכלל זה שכירים

לוח ג 2:

מקום העבודה של אוכלוסיית הקיבוצים בשנים 1986-2005

סך הכול		נשים		גברים		שנה
אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	
עבדו בקיבוצים:						
91.0	68,900	93.0	35,100	90.0	33,800	1986
91.0	69,900	93.0	35,600	89.0	34,300	1987
90.0	67,800	91.0	34,500	89.0	33,300	1988
90.0	66,500	92.0	34,500	88.0	32,000	1989
91.0	67,800	92.0	34,700	90.0	33,100	1990
89.0	66,100	89.0	33,000	89.0	33,100	1991
88.0	67,900	88.0	33,900	87.0	34,000	1992
87.7	66,500	86.8	32,400	86.7	34,100	1993
87.2	66,700	88.2	35,200	86.4	32,500	1994
84.6	64,900	87.0	34,000	82.1	30,900	1995
84.6	66,600	84.5	34,300	83.2	31,700	1996
81.5	62,400	81.6	32,000	81.3	30,400	1997
80.3	57,400	81.2	29,400	79.3	27,900	1998
79.6	57,600	79.0	29,300	80.2	28,300	1999
77.6	52,700	76.8	26,500	78.4	26,200	2000
74.7	50,200	73.3	25,300	76.4	24,900	2002
71.2	47,400	72.4	24,400	70.1	23,000	2003
63.7	42,300	63.6	21,200	63.6	21,000	2004
63.0	42,300	66.3	22,200	59.8	20,100	2005
עבדו מחוץ לקיבוצים:						
9.0	6,400	7.0	2,600	10.0	3,700	1986
9.0	7,000	7.0	2,700	11.0	4,300	1987
10.0	7,500	9.0	3,500	11.0	4,000	1988
10.0	7,500	8.0	3,100	12.0	4,400	1989
9.0	6,800	8.0	3,100	10.0	3,700	1990
11.0	8,300	11.0	4,100	11.0	4,200	1991
12.0	9,700	12.0	4,500	13.0	5,200	1992
12.3	10,100	13.2	4,900	13.3	5,200	1993
12.8	9,800	11.8	4,700	13.6	5,100	1994
15.4	11,800	13.0	5,100	17.9	6,700	1995
15.4	12,600	15.5	6,200	16.8	6,400	1996
18.5	14,200	18.4	7,200	18.7	7,000	1997
19.7	14,100	18.8	6,800	20.7	7,300	1998
20.4	14,800	21.0	7,800	19.8	7,000	1999
22.4	15,200	23.2	8,000	21.6	7,200	2000
25.3	17,000	26.7	9,200	23.6	7,700	2002
28.8	19,200	27.6	9,300	29.9	9,800	2003
36.3	24,100	36.3	12,100	36.3	12,000	2004
37.0	24,800	33.7	11,300	40.2	13,500	2005

"סידור העבודה" של אוכלוסיית הקיבוצים מצביע על המשך הירידה במספר העובדים בחקלאות וגידול מספרם של עובדי התעשייה. תמורה זאת, שהתרחשה בעיקרה בעשור 1972 – 1983, משקפת ברוב הקיבוצים את המעבר מיישוב חקלאי בעיקרו ליישוב תעשייתי הן בהכנסות והן בסוגי העיסוק של החברים.

לוח ג 3:

מועסקים באוכלוסיית הקיבוצים לפי ענפים בשנים 1995–2005

2005		2004		2000		1995		ענף כלכלי
אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	
11.6	7,800	12.6	8,400	15.2	10,300	17.2	13,200	חקלאות ודיג
19.7	13,300	21.3	14,200	24.7	16,800	26.3	20,200	תעשייה (כרייה וחרושת)
-	-	-	-	-	-	0.1	100	מים וחשמל
1.5	1,000	2.1	1,400	-	-	1.9	1,500	בינוי
7.7	5,200	7.0	4,700	6.9	4,700	4.9	3,800	מסחר סיטוני וקמעוני, תיקונים
6.2	4,200	5.9	3,900	6.9	4,700	7.5	5,800	שירותי אירוח והסעדה
2.5	1,700	2.5	1,700	2.4	1,600	3.5	2,700	תחבורה, אחסנה ותקשורת
-	-	-	-	-	-	0.2	200	בנקאות, ביטוח ופיננסים
14.1	9,500	12.9	8,600	10.8	7,300	8.2	6,300	שירותים עסקיים
1.8	1,200	2.2	1,500	-	-	1.0	800	מנהל ציבורי
15.7	10,600	14.0	9,300	12.4	8,400	13.4	10,300	חינוך
9.6	6,500	9.3	6,200	10.8	7,300	9.2	7,100	שירותי בריאות, רווחה וסעד
7.3	4,900	7.5	5,000	6.3	4,300	5.0	3,900	שירותים חברתיים ואישיים
-	-	-	-	-	-	0.5	400	שירותים למשק בית
100.0	67,300	100.0	66,400	100.0	67,900	100.0	76,600	סך הכול (כולל לא ידוע)

לוח ג 4:

מועסקים באוכלוסיית הקיבוצים לפי ענפים ולפי מין, בשנת 2005

נשים		גברים		ענף כלכלי
אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	
2.6	900	20.7	7,000	חקלאות
13.0	4,400	26.7	9,000	תעשייה (כרייה וחרושת)
-	-	-	-	מים וחשמל
-	-	-	-	בינוי
9.2	3,100	6.2	2,100	מסחר ותיקונים
7.1	2,400	5.3	1,800	שירותי אירוח והסעדה
2.7	900	-	-	תחבורה, אחסנה ותקשורת
-	-	-	-	בנקאות, ביטוח ופיננסים
11.3	3,800	17.2	5,800	שירותים עסקיים
-	-	-	-	מנהל ציבורי
24.9	8,400	6.5	2,200	חינוך
16.9	5,700	-	-	שירותי בריאות, רווחה וסעד
9.2	3,100	5.3	1,800	שירותים חברתיים ואישיים
-	-	-	-	שירותים למשק בית
100.0	33,700	100.0	33,700	סך הכול (כולל לא ידוע)

שיעור האוכלוסייה הקיבוצית העוסקת בייצור בחקלאות ובתעשייה כפול מהשיעור המקביל באוכלוסייה היהודית.

לוח ג 5:

מועסקים באוכלוסיית הקיבוצים לפי ענפים, לעומת החלוקה באוכלוסייה היהודית בשנת 2005

באוכלוסייה היהודית		בקיבוץ		ענף כלכלי
אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	
1.8	39,200	11.6	7,800	חקלאות ודיג
15.4	331,000	19.7	13,300	תעשייה (כרייה וחרושת)
0.9	20,100	-	-	מים וחשמל
3.4	72,700	1.5	1,000	בינוי
13.2	283,400	7.7	5,200	מסחר ותיקונים
4.4	93,800	6.2	4,200	שירותי אירוח והסעדה
6.5	140,400	2.5	1,700	תחבורה, אחסנה ותקשורת
3.7	78,800	-	-	בנקאות, ביטוח ופיננסים
14.4	308,700	14.1	9,500	שירותים עסקיים
5.0	107,900	1.8	1,200	מנהל ציבורי
12.9	277,500	15.7	10,600	חינוך
11.1	237,800	9.6	6,500	שירותי בריאות, רווחה וסעד
4.8	103,700	7.3	4,900	שירותים חברתיים ואישיים
1.7	36,800	-	-	שירותים למשק בית
100.0	2,146,800	100.0	67,300	סך הכול (כולל לא ידוע)

משלחי-יד של אוכלוסיית הקיבוצים

החלוקה לפי משלחי יד מאפשרת להבחין בתמורות שחלו בשנים האחרונות בעיסוק חברי הקיבוץ. ניכר הגידול במספר העוסקים במקצועות חופשיים ובטכנולוגיה.

לוח ג 6:

מועסקים באוכלוסיית הקיבוצים לפי משלחי יד בשנים 1995–2005

2005	2003	2001	2000	1997	1995	משלח יד
8,300	7,100	7,100	6,300	6,800	5,500	אקדמאים ומדענים
10,400	10,200	11,300	10,500	10,700	9,000	מקצוע חופשי וטכני אחר
5,700	7,400	6,000	7,700	5,000	4,000	מנהלים
10,300	9,400	9,700	10,700	10,500	10,700	פקידות ומשרדנות
12,200	11,300	10,000	9,700	13,100	13,800	מכירות, שיווק ושירותים
5,800	5,900	6,500	7,200	9,100	10,100	עובדי חקלאות מקצועיים
9,800	8,700	9,600	9,800	14,400	16,300	עובדי ייצור מקצועיים
4,500	6,500	6,600	5,800	6,800	7,200	עובדים בלתי מקצועיים
67,300	66,600	67,000	67,900	76,600	76,700	סך הכול (כולל לא ידוע)

לוח ג 7:

מועסקים באוכלוסיית הקיבוצים לפי משלחי יד בשנים 1995–2005 (באחוזים)

2005	2003	2001	2000	1997	1995	משלח יד
12.3	10.6	10.6	9.3	8.9	7.1	אקדמאים ומדענים
15.4	15.3	16.8	15.5	14.0	11.7	מקצוע חופשי וטכני אחר
8.4	11.1	8.9	11.3	6.5	5.2	מנהלים
15.3	14.1	14.5	15.8	13.7	13.9	פקידות ומשרדנות
18.1	16.9	14.9	14.3	17.1	18.0	מכירות, שיווק ושירותים
8.6	8.8	9.7	10.6	11.9	13.2	עובדי חקלאות מקצועיים
14.6	13.6	14.8	14.4	18.8	21.2	עובדי ייצור מקצועיים
6.7	9.7	9.8	8.5	8.9	9.3	עובדים בלתי מקצועיים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

לוח ג 8:

משלחי יד בקיבוץ לפי מין בשנת 2005

נשים		גברים		משלח יד
באחוזים	סך הכול	באחוזים	סך הכול	
12.4	4,200	12.1	4,100	אקדמאים ומדענים
21.6	7,300	9.5	3,200	מקצוע חופשי וטכני אחר
4.1	1,400	12.4	4,200	מנהלים
21.3	7,200	9.2	3,100	פקידות ומשרדנות
24.3	8,200	11.6	3,900	מכירות, שיווק ושירותים
-	-	15.4	5,200	עובדים מקצועיים בחקלאות
7.7	2,600	21.3	7,200	עובדי ייצור מקצועיים
5.9	2,000	7.4	2,500	עובדים בלתי מקצועיים
100.0	33,700	100.0	33,700	סך הכול (כולל לא ידוע)

לוח ג 9:

משלחי יד בקיבוץ לעומת כלל האוכלוסייה היהודית בשנת 2005

באוכלוסייה היהודית		בקיבוץ		משלח יד
באחוזים	סך הכול	באחוזים	סך הכול	
15.0	321,800	12.3	8,300	אקדמאים ומדענים
15.9	340,800	15.4	10,400	מקצוע חופשי וטכני אחר
6.4	136,900	8.4	5,700	מנהלים
17.6	377,800	15.3	10,300	פקידות ומשרדנות
20.8	445,900	18.1	12,200	מכירות, שיווק ושירותים
1.4	30,600	8.6	5,800	עובדים מקצועיים בחקלאות
14.6	313,200	14.6	9,800	עובדי ייצור מקצועיים
7.3	156,100	6.7	4,500	עובדים בלתי מקצועיים
100.0	2,146,800	100.0	67,300	סך הכול (כולל לא ידוע)

גיל העובדים

ההבדל העיקרי בהרכב הגילים בין האוכלוסייה הקיבוצית לבין האוכלוסייה היהודית הכללית נמצא בשיעורן היחסי של קבוצות הגיל השונות. שכבת הגיל 18-24 גדולה יחסית יותר בקיבוץ מאשר באוכלוסייה הכללית, ואילו השכבה 25-34 קטנה יותר. מעל גיל 55 שיעור גבוה יותר של האוכלוסייה בקיבוצים.

לוח ג 10:

בני 15 ומעלה בקיבוץ ובאוכלוסייה היהודית (בשנת 2005)

אוכלוסייה יהודית		אוכלוסייה קיבוצית		שנות גיל
באחוזים	במספרים	באחוזים	במספרים	
גברים:				
6.7	131,700	6.9	3,100	17-15
15.8	309,200	17.7	7,900	24-18
20.8	407,300	20.0	8,900	34-25
15.8	309,100	12.3	5,500	44-35
15.7	306,400	14.6	6,500	54-45
11.4	222,600	13.5	6,000	64-55
13.7	268,400	14.6	6,500	+ 65
100.0	1,954,500	100.0	44,500	סך הכול
נשים:				
5.9	124,400	6.4	2,900	17-15
14.3	299,300	15.8	7,200	24-18
19.2	402,300	17.2	7,800	34-25
15.4	322,200	13.9	6,300	44-35
15.8	331,300	15.6	7,100	54-45
11.8	247,600	13.9	6,300	64-55
17.3	362,900	17.4	7,900	+ 65
100.0	2,090,100	100.0	45,400	סך הכול

שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של קבוצת הגיל של בני 15 ומעלה גבוה יותר בקיבוץ מאשר באוכלוסייה היהודית, בפרט בקבוצות הגיל הצעירות ובין הנשים. הדבר נובע בעיקר מן ההסדרים הנהוגים בקיבוץ, שעל-פיהם אין נשים שעיסוקן המרכזי הוא "עקרת בית", ומהנוהל של יום עבודה בשבוע (מספר שעות לפי הגיל) של תלמידי בית הספר. גם בגיל המבוגר מורגשת ההשפעה של נוהג אי-הפרישה מהעבודה.

לוח ג 11:

בני 15 ומעלה בכוח העבודה האזרחי, בקיבוץ ובאוכלוסייה היהודית (בשנת 2005)

אוכלוסייה יהודית		אוכלוסייה קיבוצית		שנות גיל
במספרים	% בכוח העבודה*	במספרים	% בכוח העבודה*	
גברים:				
15,000	11.4	1,100	36.0	17-15
108,800	35.2	4,000	49.9	24-18
323,000	79.3	8,100	90.6	34-25
269,300	87.1	5,200	94.8	44-35
262,500	85.7	6,400	97.9	54-45
161,200	72.4	6,000	99.3	64-55
46,400	17.3	4,000	62.2	+ 65
1,186,300	60.7	34,800	78.2	סך הכול
נשים:				
12,300	9.9	1,200	41.0	17-15
160,600	53.7	4,300	59.9	24-18
326,900	81.3	6,500	83.6	34-25
263,100	81.6	5,900	94.3	44-35
257,400	77.7	6,400	91.5	54-45
124,200	50.2	6,000	93.8	64-55
21,500	5.9	4,200	53.6	+ 65
1,166,000	55.8	34,500	76.0	סך הכול

* אחוז בכוח העבודה האזרחי מהאוכלוסייה המתאימה בכל תא מהלוח הקודם

חלוקת העובדים במשק הקיבוצי

כאמור, יש להבחין בין עבודת חברי הקיבוץ ותושביו לבין העובדים במשק הקיבוצי. בחלק הראשון של הפרק הצגנו את התפלגות חברי הקיבוץ ותושביו בין ענפים כלכליים ובין משלחי יד שונים. בחלק זה מוצגת התפלגות העובדים, ובכללם שכירים שאינם גרים בקיבוץ, בין הענפים הכלכליים, המשקפת את חלקם היחסי של הענפים בכלכלה הקיבוצית.

לוח ג 12 :

העובדים במשק הקיבוצי לפי ענף כלכלי, בשנים 1995–2005

2005	2004	2003	2002	2000	1995	ענף כלכלי
10,200	9,700	9,200	12,000	12,100	14,800	חקלאות ודיג
26,600	26,900	27,600	29,400	28,300	29,800	תעשייה (כרייה וחרושת)
-	-	-	-	-	-	מים וחשמל
2,100	2,400	3,100	2,500	2,100	2,800	בינוי
7,100	6,700	8,600	8,600	6,100	4,100	מסחר ותיקונים
6,500	5,300	6,000	5,800	6,400	6,800	שירותי אירוח והסעדה
1,600	1,500	2,000	1,900	1,200	2,700	תחבורה, אחסנה ותקשורת
-	-	-	-	-	100	בנקאות, ביטוח ופיננסים
8,800	8,400	6,500	7,400	6,700	6,100	שירותים עסקיים
900	1,300	1,400	1,700	1,000	1,100	מנהל ציבורי
12,600	12,700	9,800	9,000	9,700	10,900	חינוך
7,400	5,400	6,600	6,800	7,400	6,800	שירותי בריאות, רווחה וסעד
4,900	5,000	4,800	3,200	4,700	3,900	שירותים חברתיים ואישיים
-	-	-	-	-	500	שירותים למשק הבית
89,600	86,800	86,500	89,700	86,700	90,500	סך הכול (כולל לא ידוע)

לוח ג 13 :

העובדים במשק הקיבוצי לפי ענפים, בשנים 1995–2005 (באחוזים)

2005	2004	2003	2002	2000	1995	ענף כלכלי
11.4	11.2	10.6	13.3	14.0	16.3	חקלאות ודיג
29.7	31.0	31.9	32.7	32.6	32.9	תעשייה (כרייה וחרושת)
-	-	-	-	-	-	מים וחשמל
2.3	2.7	3.6	2.7	2.4	3.1	בינוי
7.9	7.7	9.9	9.5	7.0	4.5	מסחר ותיקון כלי רכב
7.2	6.1	6.9	6.4	7.4	7.5	שירותי אירוח והסעדה
1.8	1.7	2.3	2.1	1.4	2.9	תחבורה, אחסנה ותקשורת
-	-	-	-	-	0.1	בנקאות, ביטוח ופיננסים
9.8	9.7	7.5	8.2	7.7	6.7	שירותים עסקיים
1.0	1.5	1.6	1.9	1.2	1.2	מנהל ציבורי
14.0	14.6	11.3	10.0	11.2	12.0	חינוך
8.2	6.2	7.6	7.5	8.5	7.5	שירותי בריאות, רווחה וסעד
5.5	5.7	5.5	3.5	5.4	4.3	שירותים חברתיים ואישיים
-	-	-	-	-	0.5	שירותים למשק הבית
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

לוח ג 14 :

חלוקת העובדים במשק הקיבוצי לפי ענפים בשנת 2005

סך הכול		נשים		גברים		
אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	
11.4	10,200	3.8	1,700	18.7	8,500	חקלאות ודיג
29.7	26,600	16.8	7,400	42.2	19,200	תעשייה (כרייה וחרושת)
-	-	-	-	-	-	מים וחשמל
2.3	2,100	-	-	3.9	1,800	בינוי
7.9	7,100	10.2	4,500	5.5	2,500	מסחר ותיקונים
7.2	6,500	8.6	3,800	5.9	2,700	שירותי אירוח והסעדה
1.8	1,600	-	-	-	-	תחבורה, אחסנה ותקשורת
-	-	-	-	-	-	בנקאות, ביטוח ופיננסים
9.8	8,800	9.1	4,000	10.5	4,800	שירותים עסקיים
1.0	900	-	-	-	-	מנהל ציבורי
14.0	12,600	25.7	11,300	2.8	1,300	חינוך
8.2	7,400	1.3	6,400	2.2	1,000	שירותי בריאות, רווחה וסעד
5.5	4,900	6.8	3,000	4.2	1,900	שירותים חברתיים ואישיים
100.0	89,600	100.0	44,000	100.0	45,500	סך הכול (כולל לא ידוע)

לוח ג 15 :

משלחי יד של המועסקים בקיבוץ לפי מין בשנת 2005

נשים		גברים		משלח יד
באחוזים	סך הכול	באחוזים	סך הכול	
10.2	4,500	7.0	3,200	אקדמאים ומדענים
19.5	8,600	7.0	3,200	מקצוע חופשי וטכני אחר
3.4	1,500	10.3	4,700	מנהלים
20.0	8,800	6.8	3,100	פקידות ומשרדנות
26.4	11,600	9.4	4,300	מכירות, שיווק ושירותים
2.0	900	13.2	6,000	עובדים מקצועיים בחקלאות
9.3	4,100	35.6	16,200	עובדי ייצור מקצועיים
8.8	3,900	10.1	4,600	עובדים בלתי מקצועיים
100.0	44,000	100.0	45,500	סך הכול (כולל לא ידוע)

לוח ג 16 :

משלחי יד של המועסקים בקיבוץ לעומת כלל האוכלוסייה היהודית בשנת 2005

באוכלוסייה היהודית		בקיבוץ		משלח יד
באחוזים	סך הכול	באחוזים	סך הכול	
15.0	321,800	8.6	7,700	אקדמאים ומדענים
15.9	340,800	13.2	11,800	מקצוע חופשי וטכני אחר
6.4	136,900	6.9	6,200	מנהלים
17.6	377,800	13.3	11,900	פקידות ומשרדנות
20.8	445,900	17.7	15,900	מכירות, שיווק ושירותים
1.4	30,600	7.6	6,800	עובדים מקצועיים בחקלאות
14.6	313,200	22.6	20,300	עובדי ייצור מקצועיים
7.3	156,100	9.5	8,500	עובדים בלתי מקצועיים
100.0	2,146,800	100.0	89,600	סך הכול (כולל לא ידוע)

התעשייה

הנתונים בפרק זה נלקחו מהסקירה השנתית של איגוד התעשייה הקיבוצית. היקף המכירות של התעשייה הקיבוצית הסתכם בשנת 2006 ב-32.2 מיליארד ₪ (15.5% מתוכם במפעלים האזוריים). בפעילות המפעלים בקיבוצים (ללא מפעלים אזוריים) נרשם גידול של 9.4% בהשוואה לשנת 2005.

לוח ד 1:

התעשייה הקיבוצית 2006 – ריכוז נתונים לפי ענפים

מספר מפעלים	מספר עובדים	השקעות*	יצוא ופעילות בחו"ל	סך הכול מכירות*	הענף
77	11,653	8,871	8,871	11,877	פלסטיקה וגומי
26	3,657	2,088	2,088	4,801	מזון
53	5,630	1,838	1,838	3,449	מתכת ומכונות
7	1,361	903	903	1,122	טקסטיל ועור
17	1,545	169	169	1,302	דפוס נייר וקרטון
23	2,465	817	817	1,461	חשמל ואלקטרוניקה
14	1,292	387	387	1,237	מחצבים וחומרי בניין
18	1,415	408	408	794	רפואה וכימיקלים
6	961	493	493	640	אופטיקה וזכוכית
9	679	11	11	235	עץ ורהיטים
15	773	113	113	249	שונות**
265	31,431	16,097	16,097	27,166	ס"ה מפעלים בקיבוצים
	9,585			4,985	מפעלים אזוריים ***
	41,016	16,097	16,097	32,151	ס"ה תעשייה קיבוצית

* במיליוני ש"ח

** ענף שונות כולל: נוי, אומנות, שירותי תעשייה, תוכנה ומיחשוב

*** 10 תאגידי הכוללים 47 מפעלים ועוד כ-30 עסקים אחרים

התעשייה הקיבוצית מרוכזת בשלושה ענפים עיקריים: פלסטיקה, מתכת ומזון, המהווים ביחד יותר מ-50% מהמפעלים, ומעל 70% מהמכירות וממספר העובדים בה.

לוח 2:

התעשייה הקיבוצית 2006 – ריכוז נתונים (באחוזים) *

מספר מפעלים	מספר עובדים	השקעות	יצוא	ס"ה מכירות	הענף
29.1	37.1	57.0	55.1	43.7	פלסטיקה וגומי
9.8	11.6	10.6	13.0	17.7	מזון
20.0	17.9	10.4	11.4	12.7	מתכת ומכונות
2.6	4.3	4.7	5.6	4.1	טקסטיל ועור
6.4	4.9	2.3	1.0	4.8	דפוס נייר וקרטון
8.7	7.8	3.2	5.1	5.4	חשמל ואלקטרוניקה
5.3	4.1	4.3	2.4	4.6	מחצבים וחומרי בניין
6.8	4.5	2.9	2.5	2.9	רפואה וכימיקלים
2.3	3.1	3.0	3.1	2.4	אופטיקה וזכוכית
3.4	2.2	0.5	0.1	0.9	עץ ורהיטים
5.7	2.5	1.1	0.7	0.9	שונות
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	ס"ה מפעלים בקיבוצים

* למפעלים בקיבוצים בלבד

המפעלים האזוריים – למעשה תאגידיים הכוללים מספר יחידות תעשייה – עוסקים בעיקר באספקה מרוכזת של תשומות לחקלאות ובטיפול ראשוני בתוצרת החקלאית. מספר קטן של מפעלים עוסקים גם בעיבוד משני של התוצרת.

בשנים האחרונות הרחיבו המפעלים האזוריים את פעילותם מעבר לתחומי העיסוק המקוריים, ובשנת 2006 הגיע היקף ההכנסות מפעילות לא חקלאית ל-14% מהסך-הכול.

לוח ד 3:

המפעלים האזוריים בשנת 2006 לעומת 2005 – נתוני 10 קבוצות

מספר עובדים		סה"כ פדיון (מיליוני ש"ח)		מספר מפעלים	הענף
2006	2005	2006	2005		
346	341	1,681	1,600	4	מכוני תערובת
2,441	1,983	1,841	1,274	5	משחטות ומפעלי בשר
802	820	728	734	14	מיון ושיווק פירות וירקות
40	37	33	35	4	בתי קירור
39	31	14	13	2	מנפסות
5,917	6,426	689	1,148	30	מפעלים אחרים
9,585	9,638	4,985	4,803	59	סך הכול

אם כי מרבית המפעלים הקיבוציים הם קטנים ובינוניים בגודלם, מספרם של המפעלים המוכרים מעל 100 מיליון ₪ עלה ל-75 בשנת 2006 (שליש מהם מוכרים מעל 250 מיליון ₪ בשנה). עיקר הגידול במכירות נובע מעלייה ביצוא הישיר והן בפעילות חו"ל.

לוח ד 4 :

המפעלים הקיבוציים לפי היקף המכירות 1997-2006

2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1997	היקף המכירות
28	34	55	81	81	43	59	39	עד 5 מיליון ש"ח
					34	38	37	10-5 מיליון ש"ח
65	78	88	91	100	66	65	88	10-20 מיליון ש"ח
					42	44	49	30-20 מיליון ש"ח
43	42	42	38	58	55	58	65	50-30 מיליון ש"ח
54	57	63	60	51	49	45	66	100-50 מיליון ש"ח
75	66	55	44	41	38	37	36	מעל 100 מיליון ש"ח
265	277	303	314	331	327	346	380	סך הכול

לוח ד 5 :

שיעורי שינוי במכירות ב-2006 ביחס לשנת 2005 לפי ענפים (באחוזים)

הענף	מכירות בשוק המקומי	יצוא*	סה"כ מכירות
פלסטיקה וגומי	2.2	11.2	8.8
מזון	5.1	26.1	13.3
מתכת ומכונות	4.7	12.4	8.7
טקסטיל ועור	-26.3	-0.4	-6.8
דפוס נייר וקרטון	6.6	-3.4	5.2
חשמל ואלקטרוניקה	8.5	33.4	20.3
מחצבים וחומרי בניין	5.5	38.2	13.9
רפואה וכימיקלים	0.0	7.6	3.8
אופטיקה וזכוכית	18.2	17.5	17.7
עץ ורהיטים	9.0	61.5	10.8
שונות	-0.2	4.8	2.0
ס"ה תעשייה קיבוצית	3.7	13.7	9.4

* כולל פעילות בחו"ל

לוח ד 6 :

נתונים ארוכי טווח 1972-2006

שנה	סה"כ מכירות	יצוא במליוני שקלים	מספר מפעלים	מועסקים	אחוז שכירים
1972	3,735	785	232	10,391	50.0%
1973	4,469	765	246	11,197	
1974	4,460	971	259	10,800	47.7%
1975	4,499	857	271	11,026	43.3%
1976	4,942	1,061	290	11,172	38.9%
1977	4,512	1,278	292	12,159	40.5%
1978	5,476	958	312	13,181	42.7%
1979	5,791	1,141	306	12,804	37.3%
1980	5,192	1,282	315	12,455	32.5%
1981	5,427	1,281	324	12,707	33.0%
1982	5,623	1,299	327	13,021	26.0%
1983	8,440	1,241	325	14,300	
1984	9,707	1,592	335	15,673	
1985	8,214	1,799	372	15,673	
1986	8,821	2,161	387	17,332	27.0%
1987	9,488	3,055	380	17,704	
1988	10,239	3,635	371	17,976	
1989	9,707	3,592	365	18,362	
1990	11,144	4,084	364	18,791	29.9%
1991	11,651	4,059	365	19,248	34.9%
1992	12,423	4,429	366	20,223	40.7%
1993	12,490	4,242	393	21,794	47.8%
1994	12,773	4,422	393	22,958	48.6%
1995	14,313	5,327	389	24,430	51.8%
1996	14,351	5,297	377	25,673	56.4%
1997	14,329	5,472	380	25,878	60.1%
1998	14,897	5,985	360	26,843	62.0%
1999	15,619	6,558	356	27,853	62.6%
2000	16,234	6,606	346	29,290	66.7%
2001	16,692	7,268	327	28,227	69.1%
2002	18,434	8,831	333	27,593	67.7%
2003	20,632	10,528	314	30,100	66.6%
2004	22,577	12,467	303	30,100	70.3%
2005	24,827	14,155	277	30,100	71.5%
2006	27,167	16,097	265	31,431	72.9%

הרווח התפעולי המצרפי הסתכם בשנת 2006 ב-2.46 מיליארד ₪, גידול של 14.7% לעומת 2005. שיעור הרווח התפעולי הממוצע לכלל התעשייה הקיבוצית היה 9.1% מכלל המכירות.

לוח ד 7:

אומדן רווח והפסד מצרפי לשנים 2005–2006 (במיליוני ש"ח)

השינוי	2006		2005		
	%		%		
9.4	100.0	27,166	100.0	24,836	מכירות
8.9	70.1	19,043	70.4	17,489	עלות המכר
10.6	29.9	8,123	29.6	7,347	רווח גולמי
8.8	20.2	5,500	20.3	5,054	שיווק הנהלה וכלליות
9.4	0.6	163	0.6	149	הוצאות מחקר ופיתוח
11.1	12.2	3,306	12.0	2,976	רווח תפעולי לפני פחת
14.7	9.1	2,459	8.6	2,144	רווח תפעולי
2.8	13.4	3,653	14.3	3,554	עלות עבודה שכירה
-5.4	3.9	1,069	4.6	1,130	עלות עבודת חברים
0.8	17.4	4,722	18.9	4,684	סה"כ עלות עבודה

לוח ד 8:

סיכומי התעשייה הקיבוצית והישראלית בשנת 2006 והשינוי לעומת השנה הקודמת (באחוזים)

שינוי*	שינוי	תעשייה ישראלית	שינוי	תעשייה קיבוצית	
11.8	13.6	314,426	9.4	32,151	מכירות (מיליוני ש"ח)
20.2	19.4	134,344	13.7	16,097	יצוא (מיליוני ש"ח)
25.8	28.4	21,064	-1.0	1,370	השקעות (מיליוני ש"ח)
2.3	4.3	348,000	4.4	41,016	מספר עובדים (אלפים)

* השינוי בלי טכנולוגיה עילית

התעשייה הקיבוצית מהווה מרכיב חשוב מכלל התעשייה הישראלית, במכירות, במספר העובדים ובמיוחד ביצוא. לעומת התעשייה בישראל (ובעולם), הנעשית עתירת הון – במיוחד הון אנושי – הנתונים מצביעים על מגמות הפוכות של התעשייה הקיבוצית, הנעשית עתירת עבודה. הדבר קשור בהתרכזות התעשייה הקיבוצית בענפי הפלסטיקה, המתכת והמזון, התופסים מעל 70% מן המכירות לעומת 35% בכלל התעשייה הישראלית.

לוח ד 9 :

הרכב ענפי של התעשייה הקיבוצית לעומת כלל התעשייה הישראלית בשנת 2006 (באחוזים)

הענף	מכירות*		השקעות*		מספר עובדים**	
	קיבוץ	ישראל	קיבוץ	ישראל	קיבוץ	ישראל
פלסטיקה וגומי	43.7	5.6	57.0	5.8	37.1	6.4
מזון	17.7	14.8	10.6	7.7	11.6	17.4
מתכת ומכונות	12.7	12.6	10.4	12.3	17.9	16.9
טקסטיל ועור	4.1	3.4	4.7	1.7	4.3	5.8
דפוס נייר וקרטון	4.8	5.0	2.3	4.1	4.9	9.2
חשמל ואלקטרוניקה	5.4	22.0	3.2	28.9	7.8	21.3
מחצבים וחומרי בניין	4.6	1.4	4.3	0.7	4.1	1.0
רפואה וכימיקלים	2.9	25.1	2.9	31.3	4.5	7.8
עץ ורהיטים	0.9	2.1	0.5	1.4	2.2	4.1
שונות	3.3	8.0	4.1	5.9	5.6	10.1
סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
סך הכול במספרים	32,151	314,426	1,370	21,064	40	348

* במיליוני ש"ח
** באלפים

**חלקה היחסי של התעשייה הקיבוצית מכלל התעשייה הישראלית
בשנים 1988–2006 (באחוזים)**

שנה	ס"ה מכירות	יצוא	השקעות	מספר עובדים
1988	6.9	10.2	8.4	5.9
1989	6.5	9.0	5.4	5.8
1990	6.7	8.9	5.3	5.9
1991	6.8	8.8	4.9	5.8
1992	6.7	8.3	7.2	5.9
1993	6.5	7.3	5.7	6.1
1994	6.4	7.6	5.4	6.2
1995	6.7	8.5	5.6	6.6
1996	6.6	8.2	3.9	6.8
1997	6.5	8.0	3.8	6.6
1998	6.7	7.7	3.9	6.9
1999	6.8	7.4	3.8	7.3
2000	6.1	6.1	3.9	7.6
2001	6.6	6.8	4.3	7.7
2002	7.2	8.8	5.9	8.0
2003	7.9	9.6	6.3	7.8
2004	7.6	9.6	6.6	8.7
2005	7.7	10.0	9.6	9.0
2006	7.7	9.6		9.0

בתחילת העשור המכירות לעובד בתעשייה הקיבוצית היו גבוהות מהממוצע הישראלי. החל מ-1996 המצב הפוך ומ-2003 הפדיון בשתי התעשיות שווה. הפער בהשקעות לעובד בין התעשייה הישראלית לקיבוצית הולך וגדל. שני הדברים קשורים בין השאר במבנה הענפי של התעשייה הקיבוצית.

לוח ד 11:

**מכירות לעובד בתעשייה הקיבוצית לעומת התעשייה הישראלית
בשנים 1989–2006 (באלפי שקלים)**

שנה	תעשייה קיבוצית	תעשייה ישראלית
1989	528	465
1990	540	480
1991	551	473
1992	550	483
1993	522	484
1994	507	488
1995	534	526
1996	509	526
1997	504	513
1998	484	523
1999	489	547
2000	476	603
2001	523	591
2002	609	659
2003	646	* 677
2004	729	* 740
2005	736	*837
2006	762	*896

* ללא טכנולוגיה עילית

אירוח כפרי

קיבוצים רבים – כמו יישובים אחרים בפריפריה – אימצו את התיירות הכפרית כמקור פרנסה נוסף וחשוב. היא מתבססת על נטייה שהולכת ומתפתחת בעולם המערבי בכלל, ובישראל היא חלק חשוב, של תיירות הפנים. בשל פיזורם הגיאוגרפי חלק גדול מהקיבוצים ממוקמים בנופים מרהיבים ושטחים פתוחים ומנצלים משאבים (מבנים וכוח אדם) שהתפנו עקב השינויים הטכנולוגיים והכלכליים של העשורים האחרונים.

בשנת 2006 היו בסך הכול בקיבוצים 99 יחידות אירוח, 65 בצפון, 23 בדרום, 8 באזור ירושלים, ו-3 במרכז.

לוח ה 1:

אירוח כפרי בקיבוצים בשנים 1997–2006 (כולל מושבים שיתופיים)

תפוסת מיטות %	לינות			יחידות			שנה
	ישראלים	תיירים	סך הכול	מיטות	חדרים	יישובים	
26.3	944,400	236,800	1,181,200	13,346	3,148	117	1997
25.6	1,023,900	220,800	1,244,700	15,163	3,643	127	1998
28.0	1,159,000	280,200	1,439,100	14,895	3,680	124	1999
26.7	1,103,500	347,100	1,450,600	15,841	3,983	120	2000
25.8	1,197,300	119,500	1,316,800	14,769	3,839	114	2001
24.4	1,165,700	75,800	1,241,600	13,908	3,656	111	2002
25.3	1,087,100	85,800	1,183,200	13,427	3,424	108	2003
28.5	1,109,000	149,600	1,260,900	13,189	3,472	109	2004
30.2	1,125,300	190,300	1,315,600	12,625	3,394	100	2005
30.0	1,118,900	198,700	1,317,500	12,389	3,362	99	2006

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

הכנסות המגזר הקיבוצי

הנתונים בפרק זה נלקחו מ"שנתון התנועה הקיבוצית 5" שפירסם אגף הכלכלה של התנועה הקיבוצית.

המגמות ארוכות הטווח של המשק הקיבוצי מצביעות על הרחבת התעשייה על חשבון החקלאות ועל ירידה בשיעור העבודה בשירותים, או הפיכתם ל"עסקיים" (מכירת שירותיהם גם לאוכלוסייה מחוץ לקיבוץ, למשל, טיפול ב"ילדי-חוץ" בבתי ילדים). מגמה זאת משקפת את המאמץ להתמודד עם המשבר הכלכלי באמצעות הגדלת שיעור העובדים בענפי ייצור והרחבת עיסוקים מחוללי הכנסות, המתבטאת בגידול בענפי עזר.

מחזור ההכנסות המצרפי של התנועה הקיבוצית הסתכם בשנת 2006 ב-26.6 מיליארד ₪. גידול של 9% ביחס ל-2005.

לוח 1:

אומדן ההכנסה המצרפית במגזר הקיבוצי בשנים 2002-2006 (במיליוני ₪)

2006	2005	2004	2003	2002	
18,090	17,037	15,029	13,895	13,084	תעשייה
3,806	3,867	3,813	3,714	3,626	חקלאות
2,769	2,705	2,665	2,567	2,514	מסחר ושירותים
2,016	1,899	1,859	1,789	1,706	עבודה וגמלאות
26,681	25,509	23,366	21,963	20,930	סך הכנסות

לוח 2:

אומדן ההכנסה המצרפית במגזר הקיבוצי בשנים 2002–2006 (באחוזים)

2006	2005	2004	2003	2002	
67.8	66.8	64.3	63.2	62.5	תעשייה
14.2	15.1	16.3	16.9	17.3	חקלאות
10.4	10.6	11.4	11.7	12.0	מסחר ושירותים
7.5	7.4	7.9	8.1	8.1	עבודה וגמלאות
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכנסות

לוח 3:

אומדן העודף מפעילות עסקית בשנים 2002–2006 (במיליוני ₪)

2006	2005	2004	2003	2002	
26,681	25,509	23,366	21,963	20,930	סה"כ הכנסות
18,319	17,611	16,196	15,542	14,982	סך הוצאות ישירות
8,362	7,898	7,170	6,422	5,948	רווח גולמי
3,528	3,449	3,094	2,838	2,755	מכירה, הנהלה, כלליות
4,834	4,449	4,076	3,584	3,194	רווח תפעולי
1,667	1,099	469	1,073	1,213	הכנסות אחרות נטו
985	1,124	1,048	1,179	1,235	מימון, מס, ואחרים
139	123	131	-22	-14	רווח נטו מתאגידים מוחזקים
5,655	4,548	3,627	3,457	3,158	סה"כ רווח מעסקים
2,902	2,777	2,634	2,566	2,438	הוצאות מחיה חברים
2,754	1,771	993	890	720	רווח נקי

"התנועה הקיבוצית"

הנתונים בפרק זה נלקחו מ"שנתון התנועה הקיבוצית (לשעבר התק"ם והקבה"א) – 5". בשונה מהלוחות שהוצגו בפרק א', המתייחסים לכלל התושבים הגרים ביישוב הקיבוצי (כולל שוכרי דירות, זמניים וכד'), הלוחות המוצגים כאן מתייחסים לחברי האגודה ולבני משפחותיהם, כולל מועמדים, בלבד (אוכלוסייה קבועה).

לוח ז 1:

**האוכלוסייה הקבועה בקיבוצי התנועה הקיבוצית
בשנים 2006–2002**

2006	2005	2004	2003	2002	
52,583	52,558	52,277	52,079	52,260	חברים
4,535	5,010	5,424	6,327	5,876	מועמדים ואחרים
3,720	3,944	3,948	3,890	3,861	חיילים
717	831	879	917	1,004	הורים וקרובי חברים
16,240	15,622	15,040	14,240	13,216	אוכלוסייה קבועה אחרת
77,795	77,965	77,568	77,453	76,577	סה"כ אוכלוסייה בוגרת
20,154	21,061	21,741	22,962	23,882	ילדים
97,949	99,026	99,309	100,415	100,459	סה"כ אוכלוסייה קבועה

לוח ז 2:

**האוכלוסייה הקבועה בקיבוצי התנועה הקיבוצית
בשנים 2002–2006 (באחוזים)**

2006	2005	2004	2003	2002	
67.6	67.4	67.4	67.2	68.2	חברים
5.8	6.4	7.0	8.1	7.6	מועמדים ואחרים
4.8	5.0	5.1	5.0	5.0	חיילים
0.9	1.0	1.1	1.2	1.3	הורים וקרובי חברים
20.9	20.0	19.4	18.4	17.2	אוכלוסייה קבועה אחרת
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ אוכלוסייה בוגרת
20.6	20.6	21.9	22.8	23.7	ילדים (שיעור מכלל האוכלוסייה הקבועה)
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ אוכלוסייה קבועה

לוח ז 3:

התפלגות הקיבוצים לפי מספר נפשות בשנת 2006

מספר נפשות	מספר קיבוצים
עד 100	22
100-250	43
250-400	92
400-650	74
650-800	11
גדול מ-800	13

לוח ז 4:

התפלגות הקיבוצים לפי שיעור יחסי של חברים וילדיהם מכלל אוכלוסיית הקיבוץ בשנת 2006

מספר קיבוצים	
עד 50%	33
מ-50% עד 60%	24
מ-60% עד 70%	48
מ-70% עד 80%	41
מ-80% עד 90%	42
מעל 90%	68

הקיבוץ הדתי

מקור הנתונים הוא מזכירות הקיבוץ הדתי.

לוח ח 1:

**האוכלוסייה הקבועה בקיבוץ הדתי
בשנים 1980–2007**

השנה	חברים ומועמדים	ילדי הקיבוץ
1980	2,990	2,536
1990	3,640	3,188
1991	3,615	3,181
1992	3,663	3,177
1993	3,700	3,129
1994	3,737	3,091
1995	3,782	3,027
1996	3,704	2,909
1997	3,406	2,747
1998	3,353	2,647
1999	3,692	2,567
2000	3,362	2,494
2001	3,739	2,553
2002	3,840	2,784
*2003	2,683	2,379
2004	2,675	2,171
2005	3,001	2,395
2006	3,108	2,325
2007	3,123	2,377

* הירידה במספר החברים נובעת בחלקה משינוי ברישום

הקיבוץ במרחב הכפרי

יישוב כפרי מוגדר על-ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה כיישוב המונה פחות מ-2000 תושבים. בנוסף, רוב היישובים הכפריים מסווגים גם לפי צורות יישוב מובחנות: מושבים, מושבים שיתופיים, קיבוצים, יישובים קהילתיים ויישובים מוסדיים. יישובים שאינם מסווגים לצורה מובחנת מוגדרים כ"יישובים כפריים אחרים", ועמם נמנים בעיקר היישובים הערביים.

השינוי באוכלוסיית הקיבוצים, שתואר בפרק א', הוא רק בחלקו תופעה פנים-קיבוצית (המשבר הכלכלי שפקד קיבוצים רבים). בחלקו הוא נגזר ממגמות כלליות של שינוי היחס לכפר בעולם בכלל ובישראל בפרט. מצד אחד, הליכי הייעול בחקלאות הביאו להקטנת מספרם של היצרנים החקלאיים ולשינוי בדפוסי התעסוקה של תושבי הכפרים, אשר בחלקם עברו לתעסוקות אחרות – בעיקר ביישובים עירוניים סמוכים, ובחלקם נטשו את הכפרים ועברו לגור ולעבוד בעיר. הירידה המתמדת ברווחיות החקלאות בישראל החריפה את המגמה. מצד אחר, התרחש גם תהליך הפוך של יציאת אוכלוסייה מן המרכזים העירוניים הגדולים אל יישובים קטנים יותר, ובכלל זה גם יישובים כפריים – כדי לשפר את איכות החיים.

בעשורים האחרונים עובר המרחב הכפרי בישראל תמורות מרחיקות לכת⁽¹⁾. כמעט כל היישובים הכפריים היהודיים, שהם הרוב המכריע של היישובים הכפריים במדינה, הם יישובים מתוכננים. עד אמצע שנות השבעים הסיוע המוסדי – ובכלל זה הקצאת משבצת קרקע – ניתן רק ליישובים שמילאו אחר שני תנאים: קיום פעילות יצרנית, בעיקר חקלאית, והתאגדות שיתופית במסגרת אחת מצורות היישוב המוכרות. התניה זו מנעה למעשה כל אפשרות להקים יישובים שאינם יצרניים ואינם שיתופיים. מצב זה השתנה עם הקמתם, לפני כשני עשורים, של היישובים הקהילתיים.

מסיבות היסטוריות ואידיאולוגיות סוגי היישובים השונים מתרכזים באזורים שונים: כמחצית האוכלוסייה הקיבוצית נמצאת בתחום מחוז הצפון ו-20% נוספים במחוז הדרום. קרוב ל-40% מאוכלוסיית המושבים נמצאת באזור המרכז, ובצפון ובדרום יושבים עוד כ-20% בכל אחד. היישובים המוסדיים מתרכזים באזור חיפה והמרכז. חלקם הגדול של היישובים הקהילתיים (57%) נמצאו ביהודה ושומרון ורצועת עזה (עד לפינוי בסוף שנת 2005), והכפרים הערביים (כ-36%) יושבים באזור הצפון, בעיקר בעמק יזרעאל ונפת עכו.

(1) אפלבוים, לביאה: "תמורות מבניות ומוסדיות במרחב הכפרי בישראל", אופקים בגיאוגרפיה, 48–49 (1998).

לוח ט 1:

פיזור היישובים הכפריים (31.12.2006)

מחוז	נפה	מושבים*	קיבוצים	יישובים קהילתיים	יישובים מוסדיים	יישובים אחרים	סך הכול
ירושלים							
		41	8	1	6	6	62
הצפון							
	סה"כ	118	130	42	2	39	332
	צפת	21	29	3	-	5	58
	כינרת	15	21	2	2	8	48
	יזרעאל	35	48	7	-	15	105
	עכו	30	22	26	-	10	89
	רמת הגולן	17	10	4	-	1	32
חיפה							
	סה"כ	22	23	1	8	8	62
	חיפה	1	5	-	3	4	13
	חדרה	21	18	1	5	4	49
המרכז							
	סה"כ	124	32	3	8	20	186
	השרון	46	13	-	3	9	70
	פתח תקווה	22	8	2	1	4	37
	רמלה	32	6	1	1	4	44
	רחובות	24	5	-	3	3	35
תל אביב							
		1	1	-	2	2	6
הדרום							
	סה"כ	111	64	6	5	20	206
	אשקלון	58	26	-	3	8	96
	באר שבע	53	38	6	2	12	110
יהודה ושומרון							
		24	9	54	-	6	95
סך הכול							
		441	267	107	31	101	947

* כולל מושבים שיתופיים

לוח ט 2 :

פיזור האוכלוסייה הכפרית (31.12.2006)

מחוז	נפה	מושבים*	קיבוצים	יישובים מוסדיים	יישובים קהילתיים	יישובים אחרים	סך-הכול**
ירושלים							
	סה"כ	53,000	68,500	500	29,900	32,600	178,000
	צפת	10,200	12,500	-	1,200	5,000	29,000
	כינרת	5,700	8,800	500	1,000	6,300	24,000
	יזרעאל	17,500	24,500	-	7,200	14,300	65,700
	עכו	13,600	10,300	-	15,500	5,000	46,000
	רמת הגולן	6,000	2,400	-	2,900	1,900	13,300
חיפה							
	סה"כ	13,300	11,800	3,200	500	4,600	35,300
	חיפה	600	3,100	1,100	-	1,800	7,500
	חדרה	12,700	8,800	2,100	500	2,800	27,800
המרכז							
	סה"כ	92,100	18,800	3,900	1,600	13,600	132,600
	השרון	36,600	8,200	1,600	-	5,000	52,300
	פתח תקווה	16,500	3,400	300	1,500	2,700	24,300
	רמלה	22,600	3,900	600	100	3,400	30,900
	רחובות	16,400	3,400	1,400	-	2,500	25,100
תל אביב							
	סה"כ	500	300	1,000	-	2,300	4,200
הדרום							
	סה"כ	53,200	25,000	1,200	1,300	12,200	144,800
	אשקלון	34,100	11,100	700	-	4,500	50,900
	באר שבע	19,100	13,900	500	1,300	7,700	93,900
יהודה ושומרון							
	סה"כ	7,500	2,100	-	41,100	6,100	57,000
סך הכול							
	סה"כ	241,100	119,800	10,600	72,800	76,500	583,200

* כולל מושבים שיתופיים
** כולל גרים מחוץ ליישוב

לוח ט 3 :

פיזור האוכלוסייה הכפרית (באחוזים) (31.12.2006)

סך-הכול **	יישובים אחרים	יישובים קהילתיים	יישובים מוסדיים	קיבוצים	מושבנים*	נפה	מחוז
5.4	6.7	0.5	8.5	2.7	8.9		ירושלים
30.5	42.6	41.1	4.7	57.2	22.0	סה"כ	הצפון
5.0	6.5	1.6	0.0	10.4	4.2	צפת	
4.1	8.2	1.4	4.7	7.3	2.4	כינרת	
11.3	18.7	9.9	0.0	20.5	7.3	יזרעאל	
7.9	6.5	21.3	0.0	8.6	5.6	עכו	
2.3	2.5	4.0	0.0	2.0	2.5	רמת הגולן	
6.1	6.0	0.7	30.2	9.8	5.5	סה"כ	חיפה
1.3	2.4	0.0	10.4	2.6	0.2	חיפה	
4.8	3.7	0.7	19.8	7.3	5.3	חדרה	
22.7	17.8	2.2	36.8	15.7	38.2	סה"כ	המרכז
9.0	6.5	0.0	15.1	6.8	15.2	השרון	
4.2	3.5	2.1	2.8	2.8	6.8	פתח תקווה	
5.3	4.4	0.1	5.7	3.3	9.4	רמלה	
4.3	3.3	0.0	13.2	2.8	6.8	רחובות	
0.7	3.0	0.0	9.4	0.3	0.2		תל אביב
24.8	15.9	1.8	11.3	20.9	22.1	סה"כ	הדרום
8.7	5.9	0.0	6.6	9.3	14.1	אשקלון	
16.1	10.1	1.8	4.7	11.6	7.9	באר שבע	
9.8	8.0	56.5	0.0	1.8	3.1		יהודה ושומרון
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		סך הכול

* כולל מושבים שיתופיים
** כולל גרים מחוץ ליישוב

לוח ט 4 :

פיזור האוכלוסייה הכפרית (באחוזים לפי אזור) (31.12.2006)

מחוז	נפה	מושבים*	קיבוצים	יישובים מוסדיים	יישובים קהילתיים	יישובים אחרים	סך-הכול**
ירושלים							
	סה"כ	29.8	38.5	0.3	16.8	18.3	100.0
	צפת	35.2	43.1	0.0	4.1	17.2	100.0
	כינרת	23.8	36.7	2.1	4.2	26.3	100.0
	יזרעאל	26.6	37.3	0.0	11.0	21.8	100.0
	עכו	29.6	22.4	0.0	33.7	10.9	100.0
	רמת הגולן	45.1	18.0	0.0	21.8	14.3	100.0
חיפה							
	סה"כ	37.7	33.4	9.1	1.4	13.0	100.0
	חיפה	8.0	41.3	14.7	0.0	24.0	100.0
	חדרה	45.7	31.7	7.6	1.8	10.1	100.0
המרכז							
	סה"כ	69.5	14.2	2.9	1.2	10.3	100.0
	השרון	70.0	15.7	3.1	0.0	9.6	100.0
	פתח תקווה	67.9	14.0	1.2	6.2	11.1	100.0
	רמלה	73.1	12.6	1.9	0.3	11.0	100.0
	רחובות	65.3	13.5	5.6	0.0	10.0	100.0
תל אביב							
	סה"כ	36.7	17.3	0.8	0.9	8.4	100.0
	אשקלון	67.0	21.8	1.4	0.0	8.8	100.0
	באר שבע	20.3	14.8	0.5	1.4	8.2	100.0
יהודה ושומרון							
	סה"כ	13.2	3.7	0.0	72.1	10.7	100.0
סך הכול							
	סה"כ	41.3	20.5	1.8	12.5	13.1	100.0

* כולל מושבים שיתופיים
** כולל גרים מחוץ ליישוב

לוח ט 5 :

שינויים באוכלוסיית ישראל לפי צורת יישוב בשנת 2006 (באלפים)

אוכלוסייה בתחילת השנה	אוכלוסייה בסוף השנה	סך כל הגידול שנתי	% גידול שנתי	
6,420.0	6,531.2	111.2	1.7	יישובים עירוניים
1,786.0	1,810.2	24.2	1.4	+200,000
1,314.7	1,329.9	15.1	1.2	199,999-100,000
680.4	692.7	12.4	1.8	99,999-50,000
1,483.8	1,512.3	28.5	1.9	49,999-20,000
625.4	639.9	14.5	2.3	19,999-10,000
529.7	546.1	16.5	3.1	9,999-2,000
564.2	583.2	19.0	3.4	יישובים כפריים
232.3	241.1	8.8	3.8	מושבים
				מושבים שיתופיים
117.7	119.8	2.2	1.8	קיבוצים
10.6	10.6	0	0.3	יישובים מוסדיים
69.4	72.8	3.4	4.8	יישובים קהילתיים
73.4	76.5	3.1	4.3	אחרים
60.9	62.4	1.5	2.5	גרים מחוץ ליישוב
6,990.7	7,116.7	126.0	1.8	סך הכול

שיעור האוכלוסייה הכפרית באוכלוסייה היהודית הולך וקטן בעקבות. זהו חלק מתהליך כללי של מעבר אוכלוסיות מן הכפר אל העיר. בשנות השבעים הקיבוצים היו בתנופת פיתוח כלכלי וחלקם באוכלוסיית ישראל נשמר ואף גדל במידת מה (2.9% בשנת 1983). מאז המשבר הכלכלי ב-1985 שיעור אוכלוסיית הקיבוצים באוכלוסייה הכפרית היהודית פוחת אף בקצב מהיר יותר מאשר ביישובים אחרים ומגיע ל-1.7% בשנת 2001. החל משנת 2002 מסתמנת עצירה של תהליך דלדול האוכלוסייה הקיבוצית.

לוח ט 6 :

אוכלוסיית ישראל לפי צורת יישוב בשנים 1961-2006 (באלפים)

2006	2005	2000	1995	1983	1972	1961	
6,531.2	6,420.0	5,830.0	5,101.9	3,616.1	2,789.1	1,837.5	יישובים עירוניים
1,810.2	1,786.0	1,484.7	1,211.2	981.7	897.2	736.6	+200,000
1,329.9	1,314.7	1,243.2	1,307.7	818.4	218.1	-	199,999-100,000
692.7	680.4	676.4	602.1	345.9	476.8	144.8	99,999-50,000
1,512.3	1,483.8	1,267.6	962.1	699.5	501.3	471.0	49,999-20,000
639.9	625.4	526.3	471.3	350.9	350.6	175.3	19,999-10,000
546.1	529.7	631.8	547.5	419.7	345.1	309.8	9,999-2,000
583.2	564.2	539.2	510.4	421.6	358.5	341.9	יישובים כפריים
241.1	232.3	189.8	165.4	140.8	125.1	120.6	מושבים
		16.6	13.4	9.1	5.5	4.0	מושבים שיתופיים
119.8	117.7	115.3	118.9	115.5	89.7	77.1	קיבוצים
10.6	10.6	11.8	12.4	13.3	9.4	6.0	יישובים מוסדיים
72.8	69.4	72.1	55.0	7.8	-	-	יישובים קהילתיים
76.5	73.4	75.5	94.0	94.9	81.7	101.0	אחרים
62.4	60.9	58.1	51.3	40.2	47.2	33.2	גרים מחוץ ליישוב
7,116.7	6,990.7	6,369.3	5,612.3	4,037.7	3,147.6	2,179.4	סך הכול

לוח ט 7:

אוכלוסיית ישראל לפי צורת יישוב בשנים 1961-2006 (באחוזים)

2006	2005	2000	1995	1983	1972	1961	
91.8	91.8	91.5	90.9	89.6	88.6	84.2	יישובים עירוניים
25.4	25.5	23.3	21.6	24.3	28.5	33.8	+200,000
18.7	18.8	19.5	23.3	20.3	6.9	-	199,999-100,000
9.7	9.7	10.5	10.7	8.6	15.1	6.6	99,999-50,000
21.3	21.2	19.9	17.1	17.3	15.9	21.6	49,999-20,000
9.0	8.9	8.3	8.4	8.7	11.1	8.0	19,999-10,000
7.7	7.6	9.9	9.8	10.4	11.0	14.2	9,999-2,000
8.2	8.1	8.5	9.1	10.4	11.4	15.6	יישובים כפריים
		3.0	2.9	3.5	4.0	5.5	מושבים
3.4	3.3	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	מושבים שיתופיים
1.7	1.7	1.8	2.1	2.9	2.8	3.5	קיבוצים
0.1	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3	0.3	יישובים מוסדיים
1.0	1.0	1.1	1.0	0.2	-	-	יישובים קהילתיים
1.1	1.0	1.2	1.7	2.3	2.6	4.6	אחרים
0.9	0.9	0.9	0.9	1.0	1.5	1.5	מחוץ ליישוב
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

מלבד השינוי המספרי השתנה גם אופיו של המגזר הכפרי. הביטוי הבולט של מגמה זו הוא הופעתם וגידולם המהיר של יישובים קהילתיים, ובמידה מצומצמת יותר ה"הרחבות" במושבים – אשר כבר משתקפות בחלקם היחסי באוכלוסייה הכפרית.

לוח ט 8 :

אוכלוסיית היישובים הכפריים בשנים 1961–2006 (באחוזים)

2006	2005	2000	1995	1983	1972	1961	
*41.3 {	*41.2 {	35.2	32.4	33.4	34.9	35.3	מושבים
		3.1	2.6	2.2	1.5	1.2	מושבים שיתופיים
20.5	20.8	21.4	23.3	27.4	25.0	22.6	קיבוצים
1.8	1.8	2.2	2.4	3.2	2.6	1.8	יישובים מוסדיים
12.5	12.3	13.4	10.8	1.9	-	-	יישובים קהילתיים
13.1	13.0	14.0	18.4	22.5	22.8	29.5	אחרים
10.7	10.8	10.7	10.1	9.5	13.2	9.7	מחוץ ליישוב
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

* במושבים ומושבים שיתופיים

לוח ט 9 :

אוכלוסיית המרחב הכפרי לפי גיל (ממוצע 2006)

סך-הכול	מחוץ ליישובים	יישובים אחרים	יישובים קהילתיים	קיבוצים	מושבים שיתופיים	מושבים	
64,200	13,000	7,900	9,200	8,900	2,000	22,900	4-0
117,000	19,900	16,400	17,300	18,300	3,600	39,900	14-5
55,800	6,100	7,600	7,400	10,200	2,000	17,800	19-15
45,600	4,500	5,900	6,300	10,700	1,400	15,600	24-20
40,800	4,100	5,200	4,600	10,000	1,200	15,300	29-25
38,800	3,800	4,900	4,100	7,600	1,200	16,800	34-30
70,300	5,600	9,700	9,500	11,900	1,800	30,900	44-35
59,900	2,300	8,100	8,100	13,300	1,900	25,700	54-45
40,900	1,200	4,800	3,300	13,100	1,000	17,100	64-55
21,600	600	2,500	800	7,200	500	9,800	74-65
18,700	500	1,900	500	7,600	1,000	7,300	+75
573,700	61,600	74,900	71,100	118,800	17,500	219,200	סה"כ*
25.5	13.6	24.7	21.2	30.7	24.3	29.4	חציון

* כולל לא ידוע

לוח ט 10 :

אוכלוסיית המרחב הכפרי לפי גיל (באחוזים) (ממוצע 2006)

סך-הכול	מחוץ ליישובים	יישובים אחרים	יישובים קהילתיים	קיבוצים	מושבנים שיתופיים	מושבנים	
11.2	21.1	10.5	12.9	7.5	11.4	10.4	4-0
20.4	32.3	21.9	24.3	15.4	20.6	18.2	14-5
9.7	9.9	10.1	10.4	8.6	11.4	8.1	19-15
7.9	7.3	7.9	8.9	9.0	8.0	7.1	24-20
7.1	6.7	6.9	6.5	8.4	6.9	7.0	29-25
6.8	6.2	6.5	5.8	6.4	6.9	7.7	34-30
12.3	9.1	13.0	13.4	10.0	10.3	14.1	44-35
10.4	3.7	10.8	11.4	11.2	10.9	11.7	54-45
7.1	1.9	6.4	4.6	11.0	5.7	7.8	64-55
3.8	1.0	3.3	1.1	6.1	2.9	4.5	74-65
3.3	0.8	2.5	0.7	6.4	5.7	3.3	+75
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ

דעת הקהל בקיבוצים

הנתונים בפרק זה נלקחו מסקר דעת קהל בקיבוצים בשנת 2007, הנערך על-ידי מיכל פלגי ואליאט אורחן במכון לחקר הקיבוץ והרעיון השיתופי – אוניברסיטת חיפה. הסקר מציג את השינויים בעמדות לאורך 17 שנים. עד שנת 2001 מוצגים בנפרד הנתונים של הקיבוץ הארצי והתק"ם ומשנת 2002 מוצגים נתוני התק"ץ מאוחדים. מוצגים כאן היבטים נבחרים מהערכת החברים את מצב קיבוצם, מצבם האישי, ושביעות רצונם מהחיים בקיבוץ.

לוחי 1:

הערכת מצב הקיבוץ בתחום הכלכלי (באחוזים)

ס"ה	טוב	בינוני	לא טוב		
100	45	33	22	תק"ץ 2007	1. מבחינה כלכלית
100	38	34	28	תק"ץ 2005	
100	34	35	31	תק"ץ 2004	
100	27	30	43	תק"ץ 2002	
100	28	33	39	תק"ם 2001	
100	30	29	41	תק"ם 2000	
100	30	29	41	תק"ם *1998	
100	19	38	43	תק"ם *1989	
100	25	40	35	קב"א 2001	
100	34	29	37	קב"א 2000	
100	29	37	34	קב"א 1998	
100	16	35	49	קב"א 1989	
100	50	32	18	תק"ץ 2007	2. מבחינת תפקודם של רוב נושאי התפקידים המשקיים
100	42	37	21	תק"ץ 2005	
100	42	38	21	תק"ץ 2004	
100	41	38	21	תק"ץ 2002	
100	43	36	21	תק"ם 2000	
100	38	40	22	תק"ם *1998	
100	38	45	17	תק"ם 1992	
100	43	39	18	קב"א 2000	
100	60	27	13	קב"א 1998	
100	54	32	14	קב"א 1992	

לוח י 2:

הערכת מצב הקיבוץ בתחום החברתי

ס"ה	טוב	בינוני	לא טוב		
100	31	43	26	תק"ץ 2007	1. מבחינה חברתית
100	27	44	29	תק"ץ 2005	
100	27	42	31	תק"ץ 2004	
100	24	42	34	תק"ץ 2002	
100	26	39	35	תק"ם 2001	
100	24	38	38	תק"ם 2000	
100	29	39	32	תק"ם 1998	
100	30	48	22	תק"ם 1989	
100	26	39	35	קב"א 2001	
100	24	42	34	קב"א 2000	
100	34	37	29	קב"א 1998	2. מבחינת תפקודם של רוב נושאי התפקידים החברתיים
100	34	49	17	קב"א 1989	
100	35	40	25	תק"ץ 2007	
100	31	38	31	תק"ץ 2005	
100	33	41	26	תק"ץ 2004	
100	30	43	27	תק"ץ 2002	
100	30	44	26	תק"ם 2000	
100	41	35	24	תק"ם 1998*	
100	36	37	27	תק"ם 1992	
100	30	44	26	קב"א 2000	
100	41	35	24	קב"א 1998	3. מבחינת פעילויות תרבות ושעות הפנאי
100	37	43	20	קב"א 1992	
00	37	31	32	תק"ץ 2007	
100	38	31	31	תק"ץ 2005	
100	38	30	32	תק"ץ 2004	
100	35	27	38	תק"ץ 2003	
100	29	31	40	תק"ם 2002*	
100	27	30	43	תק"ם 2000*	
100	37	29	34	קב"א 2002	
100	34	29	37	קב"א 2000	
100	43	30	27	תק"ץ 2007	4. מבחינת טיפול בזכויות החבר בעבודה
100	54	25	21	תק"ץ 2007	5. מבחינת הטיפול בביטוח הפנסיוני לחבר

לוח י 3:

הערכת מצב הקיבוץ בתחום הדמוקרטיה והשוויון

ס"ה	טוב	בינוני	לא טוב		
100	14	41	45	תק"ץ 2007	1. מבחינת השוויון בין החברים
100	13	39	48	תק"ץ 2005	
100	14	38	48	תק"ץ 2004	
100	12	36	52	תק"ץ 2002	
100	12	34	54	תק"ם 2000*	
100	13	36	51	תק"ם 1998*	
100	14	45	41	תק"ם 1990	
100	15	40	45	קבי"א 2000	
100	22	43	35	קבי"א 1998	
100	20	39	41	קבי"א 1990	
100	36	36	28	תק"ץ 2007	2. מבחינת שיתוף החברים בקבלת החלטות
100	36	36	28	תק"ץ 2005	
100	38	36	26	תק"ץ 2004	
100	35	34	31	תק"ץ 2002	
100	35	36	29	תק"ם 2000	
100	37	33	30	תק"ם 1998*	
100	33	41	26	תק"ם 1991*	
100	38	33	29	קבי"א 0020	
100	49	29	22	קבי"א 1998	
100	44	30	26	קבי"א 1991	
100	40	35	25	תק"ץ 2007	3. מבחינת הדמוקרטיה הפנימית בקיבוץ
100	37	36	27	תק"ץ 2005	
100	41	34	25	תק"ץ 2004	
100	33	40	27	תק"ץ 2002	
100	40	36	24	תק"ם 2000	
100	42	39	19	תק"ם 1998*	
100	43	34	23	תק"ם 1995	
100	38	37	25	קבי"א 2000	
100	58	25	17	קבי"א 1998	
100	43	39	18	קבי"א 1995	

לוח י 4 :

שביעות רצון מהתנהלות הקיבוץ בתחומים שונים

סה"כ	מרצה	בינוני	לא מרצה		
100	39	41	20	תק"ץ 2007	1. מהיחסים הבין-אישיים בקיבוץ
100	33	41	26	תק"ץ 2005	
100	35	40	25	תק"ץ 2004	
100	34	40	26	תק"ץ 2002	
100	34	37	29	תק"ם 2000	2. מטיפול קיבוץ בביטחון הסוציאלי
100	38	35	27	תק"ם 1998*	
100	41	36	23	תק"ם 1992	
100	35	40	25	קב"א 2000	3. מתהליכי השינוי בקיבוץ
100	46	39	15	קב"א 1998	
100	50	31	19	קב"א 1992	
100	53	24	23	תק"ץ 2007	4. משירותי הבריאות בקיבוץ
100	44	30	26	תק"ץ 2005	
100	47	29	24	תק"ץ 2004	
100	43	27	30	תק"ץ 2002	
100	43	26	31	תק"ם 2000	1. מהיחסים הבין-אישיים בקיבוץ
100	47	23	30	תק"ם 1998	
100	55	21	24	תק"ם 1994*	
100	49	22	29	קב"א 2000	2. מטיפול קיבוץ בביטחון הסוציאלי
100	54	22	24	קב"א 1998	
100	45	22	33	קב"א 1994	
100	41	29	30	תק"ץ 2007	
100	40	31	29	תק"ץ 2005	3. מתהליכי השינוי בקיבוץ
100	37	33	30	תק"ץ 2004	
100	34	34	32	תק"ץ 2002	
100	33	31	36	תק"ם 2000	
100	35	32	33	תק"ם 1998	4. משירותי הבריאות בקיבוץ
100	32	36	32	תק"ם 1995	
100	30	28	42	קב"א 2000	
100	39	29	32	קב"א 1998	1. מהיחסים הבין-אישיים בקיבוץ
100	30	34	36	קב"א 1995	
100	66	21	13	תק"ץ 2007	
100	64	24	12	תק"ץ 2005	
100	66	20	14	תק"ץ 2004	2. מטיפול קיבוץ בביטחון הסוציאלי
100	67	20	13	תק"ץ 2003	

לוח י 5:

שביעות רצון מהחיים בקיבוץ בתחומים שונים

סה"כ	מרוצה	בינוני	לא מרוצה			
100	63	25	12	תק"ץ 2007	1. ממצבך החברתי בקיבוץ	
100	63	26	11	תק"ץ 2005		
100	62	23	15	תק"ץ 2004		
100	59	26	15	תק"ץ 2002		
100	60	24	16	תק"ם 2000		
100	59	22	19	תק"ם 1998*		
100	63	23	14	תק"ם 1990		
100	61	25	14	קב"א 2000		
100	74	18	8	קב"א 1998		
100	60	25	15	קב"א 1990		
100	77	15	8	תק"ץ 2007		2. מעבודתך
100	74	18	8	תק"ץ 2005		
100	74	16	10	תק"ץ 2004		
100	81	12	7	תק"ץ 2002		
100	78	15	7	תק"ם 2000	3. מרמת החיים שלך	
100	79	10	11	תק"ם 1998*		
100	86	9	5	תק"ם 1989		
100	84	11	5	קב"א 2000		
100	87	9	4	קב"א 1998		
100	89	6	5	קב"א 1989		
100	65	26	9	תק"ץ 2007	4. מהאפשרות שלך להשפיע על הנעשה בקיבוץ	
100	59	30	11	תק"ץ 2005		
100	58	28	14	תק"ץ 2004		
100	56	26	18	תק"ץ 2002		
100	50	29	21	תק"ם 2000		
100	54	27	19	תק"ם 1998*		
100	66	22	12	תק"ם 1989		
100	48	27	25	קב"א 2000		
100	63	26	11	קב"א 1998		
100	63	21	16	קב"א 1989		
100	31	37	32	תק"ץ 2007		
100	30	36	34	תק"ץ 2005		
100	29	38	33	תק"ץ 2004		
100	27	37	36	תק"ץ 2002		
100	32	38	30	תק"ם 2000		
100	30	38	32	תק"ם 1998*		
100	37	32	31	תק"ם 1989		

סה"כ	מרוצה	בינוני	לא מרוצה			
100	27	38	35	קב"א 2000	5. מהגשמת שאיפותיך להתפתחות אישית	
100	42	34	24	קב"א 1998		
100	38	32	30	קב"א 1989		
100	55	27	18	תק"ץ 2007		
100	52	30	18	תק"ץ 2005		
100	52	28	20	תק"ץ 2004		
100	55	25	20	תק"ץ 2002		
100	57	22	21	תק"ם 2000		
100	53	28	19	תק"ם 1998*		
100	56	23	21	תק"ם 1990		
100	59	25	16	קב"א 2000	6. מחייך בקיבוץ באופן כללי	
100	65	23	12	קב"א 1998		
100	52	30	18	קב"א 1990		
100	67	22	11	תק"ץ 2007		
100	61	29	10	תק"ץ 2005		
100	61	26	13	תק"ץ 2004		
100	58	27	15	תק"ץ 2002		
100	56	28	16	תק"ם 2000		
100	57	26	17	תק"ם 1998*		
100	64	25	11	תק"ם 1989		
100	58	25	17	קב"א 2000	7. מהקשרים החברתיים שיש לך בקיבוץ	
100	71	24	5	קב"א 1998		
100	70	19	11	קב"א 1989		
			/			
100	64	26	10	תק"ץ 2007		
100	64	27	9	תק"ץ 2007		8. מחייך כיום, באופן כללי
100	63	26	11	תק"ץ 2005		
100	60	28	12	תק"ץ 2004		
100	54	33	13	תק"ץ 2002		
100	51	34	15	תק"ם 2000		
100	53	32	15	תק"ם 1990		
100	52	35	13	קב"א 2000		
100	55	34	11	קב"א 1999		

התפלגות הקיבוצים לפי שיטות התגמול 1996-2007

את הפרק הזה כתב שלמה גץ, המבצע, במכון לחקר הקיבוץ שבאוניברסיטת חיפה, מעקב שנתי אחר השינויים הממוסדים המתרחשים בקיבוצים.

בשיח הקיבוצי נהוג לחלק את הקיבוצים לשלוש שיטות על פי התייחסותם למרכיב התשלום עבור העבודה:

1. "קיבוץ השיתופי" שבו אין זיקה ישירה בין עבודת החבר לתקציב שהוא מקבל;
2. "התקציב המשולב" שבו אחוז מסוים של ההכנסה מהעבודה מהווה מרכיב בתקציב החבר בצד מרכיב שוויוני ולעתים גם מרכיב של שנות ותק;
3. "שכר דיפרנציאלי" שבו כל ההכנסה מהעבודה, ולעתים גם ממקורות אחרים, בניכוי מסים שונים, מחליפה את תקציב החבר. ברוב הקיבוצים האלה (אם כי לא בכלם) נהוגה עזרה הדדית – "רשת ביטחון" – שהקנתה לשיטה את שמה.

הטבלאות להלן מציגות את התפלגות השיטות השונות החל משנת 1996. זו השנה הראשונה שבה אפשר להתייחס לשיטות תגמול שונות כתופעה משמעותית. קודם לכן היו רק שני קיבוצים שהנהיגו שכר דיפרנציאלי: עין זיוון ושניר. בשנת 1995 הנהיג קיבוץ מרום גולן את "התקציב המשולב". בשנת 1996 אנו מוצאים כבר ארבעה קיבוצים עם שכר דיפרנציאלי ושישה עם תקציב משולב. עד שנת 1999 היו יותר קיבוצים שהעדיפו את המודל המשולב על המודל הדיפרנציאלי המלא, אולם לאחר מכן הנטייה הברורה היא לכיוון רשת הביטחון. בשנת 2002 שיעור הקיבוצים השיתופיים היה שווה לשיעור הקיבוצים האחרים, ומשנת 2004 קיבוצים עם רשת ביטחון הם הרוב.

לוח יא 1:

התפלגות הקיבוצים לפי שיטת תגמול (מספר קיבוצים)

2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	
264	264	264	264	264	264	255	262	262	262	262	262	מס' קיבוצים
77	84	87	99	117	130	115	179	204	220	236	251	שיתופי
16	19	22	31	30	32	34	38	30	24	15	6	משולב
171	161	155	134	117	102	70	45	28	18	11	5	רשת ביטחון

לוח יא 2:

התפלגות הקיבוצים לפי שיטת תגמול (באחוזים)

2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	
264	264	264	264	264	264	264	262	262	262	262	262	מס' קיבוצים
29%	32%	33%	37%	44%	49%	59%	68%	78%	84%	90%	96%	שיתופי
6%	7%	8%	12%	12%	12%	13%	15%	11%	9%	6%	2%	משולב
65%	61%	59%	51%	44%	39%	28%	17%	11%	7%	4%	2%	רשת ביטחון

מה השתנה בין שנת 2006 לשנת 2007?

המעבר המסיבי לרשת ביטחון, שהתחיל בשנת 1999 התמתן בשנתיים האחרונות, אבל לא נפסק. בשנת 2007 עברו 6 קיבוצים שיתופיים לרשת הביטחון, עוד ארבעה יעברו בשנת 2008 (חלקם כבר מתחילים בכך בינואר).

קיבוץ אחד עבר לתקציב משולב, וקיבוץ אחד יעבור בשנת 2008. 12 קיבוצים עוסקים בדיונים על שינוי השיטה. 60 קיבוצים שיתופיים אינם עוסקים כלל באפשרות לעבור לשיטה אחרת.

כיום 16 קיבוצים נוהגים לפי המודל המשולב. מודל זה הולך ומאבד מכוח המשיכה שלו. בשיאו, בשנת 2000, אימצו את השיטה 38 קיבוצים, ומאז מספר הקיבוצים העוברים לרשת הביטחון גדול ממספר הקיבוצים השיתופיים העוברים למודל זה. בשנת 2007 עברו 4 קיבוצים שבהם היה תקציב משולב (מתוך 19) לרשת הביטחון, עוד שלושה יעברו בשנת 2008 (למעשה שניים כבר עברו בינואר) ושישה נוספים דנים במעבר לשיטה אחרת. שישה קיבוצים אינם עוסקים באפשרות לשינוי שיטה. לדגם זה הצטרף ב-2007 קיבוץ אחד מהשיתופיים, ועוד אחד דן באפשרות הזאת.

המשפט הקיבוצי בשנת המשפט 2007

פרק זה נכתב בידי עו"ד יעקב אברהמי מהמחלקה המשפטית של התנועה הקיבוצית.

בין החבר לקיבוץ

**בית משפט השלום נצרת
רוני רני נ' קיבוץ תל יוסף**

המבקש, חבר הקיבוץ, ביקש צו מניעה זמני אשר יעמוד בתוקפו עד להכרעה בתיק העיקרי, האוסר על הקיבוץ למסור דירה לחבר אחר והאוסר על חבר לתפוס את החזקה בדירה עד למתן פסק דין סופי בתביעה שהגישו כנגד הקיבוץ.

לטענת החבר, הנוהג בקיבוץ הינו שכאשר דירה המתאימה למגורי חברי הקיבוץ מתפנה, היא מוצאת למכרז בין חברי הקיבוץ המעוניינים בה והזוכה הינו חבר הקיבוץ אשר עונה על מרב הקריטריונים שנקבעו בהחלטת הוועד הממונה של הקיבוץ. המבקש טוען כי מיד עם היוודע להם שהתפנתה דירת משפחה בקיבוץ פנו אל מנהל הקהילה בקיבוץ, המטפל בענייני מגורי החברים, והציגו מועמדותם לקבלת הדירה ופירוטו מדוע הם סבורים שהם עומדים בקריטריונים הנדרשים לקבלת הדירה (ותק, גיל ומצב משפחתי). ברם מנהל הקהילה השיב למבקשים, בעל-פה, כי אין בכוונת הוועד להוציא את הדירה למכרז וכי הדירה הובטחה למישהו אחר.

הקיבוץ טען כי החלטת ועד ההנהלה הינה החלטה עניינית שהתקבלה במסגרת סמכותו הטבועה ואין כל מקום להתערבות בית המשפט והחלפת שיקול דעת הוועד בשיקול דעתו של בית המשפט. לטענת הקיבוץ, מוסמך ועד ההנהלה בדונו בסוגיות הדיור של חברי הקיבוץ לשקול גם שיקולים חברתיים רלוונטיים שהינם ממין העניין ולא רק מדדים כגון שנות הוותק, מספר הילדים וכיו"ב.

בית המשפט נעתר לבקשת החבר ליתן צו מניעה זמני, לפיו על הקיבוץ להימנע מלמסור את הדירה נשוא בקשה זו לחבר האחר, ועל החבר האחר להימנע מלתפוס את החזקה בדירה עד להכרעה בתביעה העיקרית שהגישו המבקשים. בית המשפט קבע כי משעה שהיה קיים נוהג בקיבוץ, לפיו דירה המתפנה

עומדת למכרז היה צריך להוציא למכרז גם את הדירה נשוא בקשת המבקשים גם במחיר של עיכוב הפתרון החברתי לחבר האחר שנוקק להחלפת דירה עקב סכסוך שכנים. על הקיבוץ היה להוציא את הדירה למכרז ומשלא עשה כן, יש בהחלטתו כדי לפגוע בשוויון שבין חברי הקיבוץ המועמדים לקבלת דירה ובכללם המבקש.

אמנם לוועד הממונה ניתנה הסמכות בעניין הדירות, אך החלטה זו התקבלה שלא כדין באשר היא התקבלה ללא מכרז כאמור לעיל. לוועד הוקנתה סמכות לשקול שיקולים חברתיים כאמור, אולם שיקולים אלו צריכים להילקח בחשבון במסגרת הליך של מכרז בו נבחנים אותם השיקולים לגבי כל מועמד ומועמד תוך השוואה ביניהם.

בית משפט השלום אשדוד

שלו ציפי נ' קיבוץ נגבה

מדובר בבקשה של מי שחברותו בקיבוץ נתונה עדיין בספק לעשות שימוש בפקודת ביזיון ביהמ"ש, להטיל על הקיבוץ קנס או מאסר, וכן להורות לו לציית להחלטת ביהמ"ש מיום 07/11/2006 ולהימנע מכל שינוי משפטי בנוגע לדירה נשוא ההליך העיקרי. הקיבוץ הגיש כנגד המבקשת, חברת הקיבוץ, בקשה לצו מניעה זמני שעניינו מניעת כניסתה לדירה בקיבוץ. לאחר מכן הגיש הקיבוץ הליך נוסף במסגרתו ביקש להצהיר כי למבקשת אין כל זכויות בדירתה בקיבוץ. מנגד הגישה המבקשת בקשה ובה התבקש בית המשפט להצהיר, בין היתר, כי עודנה חברת הקיבוץ.

בית המשפט קיים דיון בבקשת הקיבוץ לסעד זמני במסגרתו קבע בין היתר כי נאסר על מי מהצדדים לשנות המצב המשפטי והעובדתי בשטח, בכל הנוגע לדירה נשוא הבקשה.

לאחר מועד זה החליט הקיבוץ בהצבעה בקלפי על שיוך בתים לחברים בקיבוץ בהתאם להחלטה 751 של מנהל מקרקעי ישראל, ולמבקשת התברר כי אינה כלולה ברשימת חברי הקיבוץ המיועדת להגשה לוועדת הפרוגרמה שהוגשה כחלק מההליכים הנדרשים לצורך הליך שיוך הדירות לחברי הקיבוץ. המשמעות של אי הכללת המבקשת ברשימת הקיבוץ המוגשת לוועדת הפרוגרמה הינה, כי אם וכאשר תוכר המבקשת כחברת קיבוץ, וייקבע כי הזכויות לשימוש בדירה הינן שלה, לא ניתן יהיה לשייך דירת המבקשת למבקשת באותו אופן שבו ישוייכו הדירות לכל חברי הקיבוץ ברשימה המוגשת לוועדת הפרוגרמה של משרד החקלאות. היה ותקבל תביעתה של המבקשת, לקבוע כי הינה חברת הקיבוץ, תמצא המבקשת עצמה מול שוקת שבורה, שכן לא ניתן יהיה לשייך לה דירתה בקיבוץ לפי החלטה 751 של מנהל מקרקעי ישראל, למרות חברותה בקיבוץ.

בית המשפט קבע לאור האמור לעיל, כי אי הכללתה של המבקשת ברשימת חברי הקיבוץ שנשלחה לוועדת הפרוגרמה, בטרם הוכרעה סוגיית חברותה של המבקשת בקיבוץ, ע"י ביהמ"ש, מהווה שינוי

משפטי בנוגע לדירה, ולפיכך מפרה את החלטת ביהמ"ש קודם להחלטת האסיפה על שיוך דירות לחברים.

בית המשפט המחוזי בנצרת איילת ועוז עין גל נ' קיבוץ יפתח

התובעים, אם ובנה, פנו לבית המשפט למתן צוים הצהרתיים כנגד הקיבוץ בעניין זכויותיו של מר יצחק עין גל ז"ל אבי משפחתם - בעלה של התובעת ואבי התובע. בתביעה מבקשים התובעים כי יינתן צו הצהרתי לפיו המנוח צבר זכויות פנסיוניות ואחרות שהיו בבחינת נכס בידי העובר ליורשיו במותו. כמו כן צו שיקבע כי מכוח תקנון הקיבוץ התחייב הקיבוץ כלפי המנוח כי עם הגיעו לגיל פנסיה יהיה זכאי לזכויות הפנסיוניות שצבר, ואם נפטר לפני הגיעו לגיל הפנסיה יהיו יורשיו זכאים לזכויות אלו. צו הצהרתי נוסף לפיו התובעים זכאים לפנסיית השארים של המנוח החל ממועד פטירתו ביום 16.1.1991 ועד סוף ימי חייה התובעת, וצו הצהרתי לפיו על הקיבוץ לשלם לתובעים את שווי דמי העזיבה המגיעים ליורשי המנוח בהתאם לתקנון הקיבוץ, על פי ערכה הריאלי של תרומתו לקיבוץ ולחילופין בלבד, באופן שבית המשפט ימצא לנכון.

התובעים מבקשים מבית המשפט להתערב בהחלטות הקיבוץ, מאחר וההחלטות שנתקבלו על ידי הקיבוץ עומדות בניגוד לתקנון הקיבוץ ופוגעות בעקרונות הצדק הטבעי, עקרונות סבירות ותום לב, ערך השוויון וכבוד האדם. עוד טוענים התובעים כי קיימות ציפיות בין החברים לבין עצמם ובין לבין הקיבוץ על פיה קיימת ערבות הדדית המבטיחה כי גם כאשר יגיע חבר לגיל פרישה לא תרד רמת חייו, והוא ימשיך לקבל את חלקו היחסי מההשתכרות של כלל החברים באופן שווה, לרבות דאגה לצרכי אלמנות חברי הקיבוץ. התובעים מציינים כי, בכל תקופת חייה התובעת ובעלה המנוח בקיבוץ עמדה לנגד עיניהם הידיעה והבטחת הקיבוץ לחבריו כי אחריותו והתחייבויותיו של הקיבוץ לחבר חלה גם במקרה של מוות ו/או אובדן כושר השתכרות. אלא שלאחר פטירת המנוח הפר הקיבוץ את חלקו בהסכם שקשר עם המנוח ועם התובעת לפני עשרות שנים, ומשך את אחריותו בכל הנוגע להתחייבויותיו כלפיו וכלפי משפחתו, בלי למצוא לפגיעה זו כל איזון או תחליף הולם. בעקבות החלטות הקיבוץ, שעוד יפורטו, וביניהן שלילת זכויותיו הפנסיוניות ו/או אחרות שצבר המנוח, הופר עקרון הערבות ההדדית, והתובעת הופלתה לרעה לעומת שאר חברי הקיבוץ.

עוד טוענים התובעים כי בקיבוץ נתקבלו החלטות המהוות למעשה הליך שיוך נכסים לחברי הקיבוץ, כאשר על פי הנתען החלטות אלה הינן מפלות ו/או מקפחות. לטענת התובעים העובדה כי חברים צעירים יותר, שתרומתם לקיבוץ אינה מרשימה כתרומתו של המנוח, מקבלים מגרשים מפותחים על ידי הקיבוץ, אותם הם יוכלו בעתיד להוריש לילדיהם, ומאידך התובעת עשויה להישאר ללא קורת גג, לאור כך שהקיבוץ דורש ממנה סך של 100,000 ₪ בגין רכישת זכויותיה בדירתה. כמו כן טוענים התובעים ביחס

למודל "רשת הביטחון" כי מבחינת ההיבט הפרוצדוראלי והמהותי לא קיבלו הנתבעים כל החלטה בדבר הארכת תוקף מודל רשת הביטחון ו/או שינוי תקנון הקיבוץ ולפיכך מודל השינוי בטל מעיקרו. לחילופין, אם יקבע כי המודל הוארך מכוח נוהג מחייב, הרי שהחלטות הנתבעים בדבר הסדר הפנסיה והשינוי מנוגדות לתקנון הקיבוץ ולפיכך דינן בטלות.

לטענת התובעים הקיבוץ קיבל את כל קצבת השארים של המנוח, כפי שהיה נהוג במסגרת "הקיבוץ הישן", להערכת התובעים מדובר על סכום חודשי של כ- 5,000 ₪. לכן טוענים התובעים כי המנוח המשיך להעשיר את קופת הקיבוץ גם לאחר מותו ועד החלת המודל החדש, ולכן לא ניתן לראות את תאריך פטירתו כתאריך קובע לעניין חישוב הוותק ו/או הזכויות שמגיעות למנוח, אלא שלטענת התובעים יש לספור את הוותק שלו לכל הפחות עד להחלת המודל החדש. התעלמות מתרומתו של המנוח לקופת הקיבוץ מיום מותו ועד להחלת המודל החדש מהווה אפליית משפחתו לעומת משפחות אחרות בקיבוץ ומגיעה כדי עשיית עושר ולא במשפט. לטענת התובעת הסדר הפנסיה, אשר לא כלל חברי קיבוץ שנפטרו לפני ההסדר ולא מאפשר לאלמנה של חבר קיבוץ שנפטר לפני הגיעו לגיל פרישה להיות מוטבת בקרן, הינו הסדר מקפח שנשמך כולו על החלטת רוב שרירותית של אסיפת הקיבוץ, אשר פגעה באופן חמור בעקרון השוויון בין חברי הקיבוץ ומהווה לשיטתה עושק המיעוט.

מנגד טען הקיבוץ כי במועדים הרלוונטיים לתביעת התובעים לא היתה על הקיבוץ כל חובה להחיל על המנוח כל הסדר פנסיוני ולא התקבלה כל החלטה בדבר החלתו של הסדר פנסיוני על מי מחברי הקיבוץ. כמו כן תקנון הקיבוץ כלל אינו מתייחס ואינו מסדיר החלתו של הסדר פנסיוני כזה. כמו כן תקנון הקיבוץ כלל אינו מתייחס לסוגיה זו ואינו דן בסוגיות פנסיוניות ולכן ההחלטה בדבר יישומו, קידומו והחלתו של הסדר פנסיוני זה או אחר על חברי הקיבוץ יכולה היתה להתקבל רק באסיפה הכללית של הקיבוץ.

הנתבעים טענו כי "דמי עזיבה" מוענקים לחבר היוצא מן הקיבוץ וזאת על מנת לאפשר לו להתארגן ולהתקיים מחוץ לקיבוץ אחר שנים בהן חי בקיבוץ ולא צבר לעצמו קניין. אין ולא היתה כל כוונה לשלם דמי עזיבה ליורשים והדבר נוגד את הרציונאל של העדר זכויות לחברים בהון הקיבוץ. הואיל ואין לחבר חלק בהון הקיבוץ בחייו - מובן כי אין להעניק ליורשיו חלק בהון עם מותו. עוד טען הקיבוץ כי על פי תקנון הקיבוץ זכותו של החבר לקבל מן הקיבוץ סכומים כספיים (תקציב) אך ורק לצרכי קיומו וניהול חייו, כאשר אין החברות בקיבוץ מקנה לחבר זכויות נצברות או אחרות ברכוש הקיבוץ או בהונו וכשהולך החבר לעולמו אין הוא מותיר אחריו כל זכות. לטענת הקיבוץ לא הוכחה כל טענה בעניין הפרת השוויון - לא הוכח כי תקציבה של התובעת לא התאים לצרכיה, לא הוכח כי התובעת הופלתה למול אלמנות אחרות, לא הוכח שנתקבלה החלטה כי הקיבוץ יכיר או מתחייב להכיר בוותקו של המנוח ויתרה מכך - טוענים הנתבעים - לעניין שיוך הדירות המוצע ובמודל חלוקת הרווחים מתחשב בקיבוץ בעניין זה. בית המשפט קבע כי אינו יושב כערכאת ערעור על החלטת האסיפה הכללית, כל עוד הן כפופות לקריטריונים של סבירות והגינות, וכל עוד האסיפה הכללית עושה שימוש בזכויותיה בסמכויותיה על-פי

התקנון בדרך המקובלת ובתום לב. בית המשפט יתערב בהחלטות מוסדות הקיבוץ רק שעה שהן עומדות בניגוד לתקנון הקיבוץ, עקרונות הצדק הטבעי, עקרונות סבירות ותום הלב, כללי שוויון ועקרון כבוד האדם.

בית המשפט קבע כי התובעת לא הביאה כל הוכחה כי הקיבוץ אינו דואג לצרכיה האישיים כפי שהוא עושה עבור משפחות הקיבוץ האחרות. הקיבוץ פועל תחת מגבלה תקציבית ועל העוגה להתחלק בין כלל חברי הקיבוץ הנזקקים, לא הוכח כי התובעת מופלת לרעה אל מול חברי הקיבוץ האחרים. כמו כן קובע בית המשפט כי התובעים לא הוכיחו אף אחת מטענותיהם ולכן דין התביעה על כל רכיביה להידחות.

בית משפט השלום בחיפה הניה אהרוני נ' קיבוץ משמרות

התובעת, חברת קיבוץ משמרות, נפגעה בתאונת דרכים והעבירה לקיבוץ את סכום הפיצויים שקיבלה מחברת הביטוח בגין נזקה. לימים הוחלט בקיבוץ לעבור להפרטת השירותים בקיבוץ ולשכר דיפרנציאלי בשל כך מבקשת התובעת את השבת הכספים שמסרה לקיבוץ כיוון שבמעמד מסירת הכספים חתמו הצדדים על הסכם לפיו התחייב הקיבוץ להשיב לה הכספים בניכוי ההוצאות במקרה של עזיבת הקיבוץ או שינוי אורח החיים בו.

הקיבוץ כפר בזכותה של התובעת לקבל את הכספים הנתבעים והוא הוסיף כי אם יידרש להשיב כספים יש להצמידם למדד ללא ריבית וכי הוא זכאי לקזז את כל ההוצאות והסכומים ששילם לתובעת, לרבות עלות לימודים שמומנו על ידו, הוצאות בריאות וחוב כספי שחבה לו לטענתו התובעת.

בית המשפט דחה את טענותיה של התובעת וקבע כי הקיבוץ המשיך כל השנים להעניק לה סיוע בתחומי הבריאות כמו לשאר החברים וכי לא נפגעה למעשה משינוי אורחות החיים עד לכדי כורח בהשבת הסכום.

בית המשפט המחוזי בחיפה יוסף בקשיצקי נ' קיבוץ משמרות

התובע ביקש מבית המשפט להחזיר את אורח החיים הישן, ולגביו גם הטוב, כאשר הקיבוץ חילק לחבריו כספים ושירותים לפי צרכיהם, על פי קריטריונים שוויוניים, מבלי להתחשב בהכנסתו של כל אחד מהם או בתמורה שעבודתו מכניסה לקיבוץ. עוד הוא מבקש כי בית המשפט יצהיר שהחלטות אסיפת החברים של קיבוץ אשר הורו על שינוי אורחות החיים בקיבוץ הן בטלות, שכן הקיבוץ לא היה מוסמך לתיתן.

התובע טען כי לקיבוץ לא היתה זכות משפטית ומוסרית להחליט החלטות אלה ואין לאכפן, בהיותן פוגעות בזכויות יסוד של המיעוט, לרבות זכויות קנייניות, שנצברו במשך השנים. על אף שהתובע התייחס בכתב התביעה להחלטות הקיבוץ בכללותן, עיקר טיעונו מכוונים נגד החלטה לחלוקת שכר דיפרנציאלי לחברים. החלטה זו תעמוד לכן במרכז הדיון בפסק דין זה. לבסוף, ביקש התובע כי בית המשפט יצהיר, שהתובע זכאי לקבל מהקיבוץ מימון ליצוג המשפטי בהתאם להוצאותיו בפועל ולחלופין בגובה שכר הטרחה המקובל במשרדו של בא-כוחו של הקיבוץ.

החלטות הקיבוץ התקבלו בחודשים פברואר ונובמבר 2001 על רקע משבר כלכלי וחברתי מתמשך שעבר על הקיבוץ בשנים שקדמו. בין היתר הוחלט להפריט את מרבית השירותים שסיפק הקיבוץ לחבריו, לשייך את דירות הקיבוץ לחברים ולעבור לחלוקת שכר דיפרנציאלי בהתאם להשתכרותם בפועל או בהתאם להערכת התמורה לעבודתם ובניכוי מס פנימי אחיד בגובה 600 ₪ לחודש. מס זה נועד לאפשר לקיבוץ לספק את השירותים שהוא עדיין המשיך ליתן לחברים. בד בבד הובטחה קצבת מחיה (שאפשרה קיום בסיסי) לפנסיונרים ולמוגבלים ביכולת עבודתם. מאז שהוחלט כך באסיפת החברים, התובע לא קיבל תקציב מהקיבוץ, ואף לא את התשלום עבור המזונות לבתו. מאחר שאינו משלם את המס הפנימי, הוא צבר חוב לקיבוץ, ההולך וגדל ואף הגיע לכ-100,000 ₪ ועל רקע זה, הוגשה התביעה.

במכתב מיום 18/1/2001, שנלווה לחוברת שחולקה לחברים בנושא התכנית, (נספח 1 - ת/1), נכתב כי **"בשלב זה, אין מדובר בהחלטה תקנונית, אלא בהחלטה הקשורה במהלך של הישרדות. שינוי התקנון יבוצע במועד מאוחר יותר"**.

בהצבעה שנערכה בחודש פברואר 2001 השתתפו 105 חברים מתוך 112 חברים בעלי זכות הצבעה, המהווים 93.7% מכלל חברי הקיבוץ. אין מחלוקת, כי לא התקיימה הצבעה על שינוי תקנון הקיבוץ בהתאם לתכנית לשינוי אורחות החיים ולא ננקטו ההליכים הנדרשים על מנת לשנות את התקנון. כמו כן, על אף שאסיפת הקיבוץ החליטה על הפעלת מודל ההישרדות לתקופה של שנה אחת בלבד, בגמר השנה לא נערכה הצבעה להארכת תוקפו של המודל, הקיבוץ המשיך להתנהל על פי מודל ההישרדות עד היום, ועל פי עמדתו במשפט שלפני, הוא מבקש להמשיך באורח חיים זה.

הקיבוץ טען כי גם אם היה צורך בשינוי תקנון הקיבוץ, הרי שבנסיבות העניין, הן עקב מצבו של הקיבוץ והן לאור ההסכמה הרחבה של חברי הקיבוץ – החלטות הקיבוץ על שינוי אורחות החיים הן תקפות, ובית המשפט אינו צריך להתערב בהן. בנוסף טען הקיבוץ כי התובע מנוע מלבקש את הסעדים אותם ביקש, כיוון שהוא עצמו הפר את הוראות הקיבוץ בכך שלא העביר לאורך השנים את הכנסותיו לקיבוץ, והוא אינו עושה די על מנת למצוא לעצמו עבודה, כך שלא יחיה על חשבון החברים העובדים או יקבל קצבה שאינה מגיעה לו מהמעט שנותר לחלוקה למי שהם באמת נזקקים ואינם יכולים להשתכר.

בית המשפט דחה את טענות הקיבוץ לגבי הפרת החלטות על ידי החבר מחוסר רלוונטיות אך קבע כי לא ניתן להתעלם מתהליכי השינוי העוברים על מרבית הקיבוצים, אשר חלקם אימצו תהליכים אלו

מחוסר ברירה, בכדי לשרוד מבחינה כלכלית. לפיכך לא יהא זה נכון למנוע שינויים אלו על-ידי הצבת דרישת רוב מוחלט, שהינה בלתי אפשרית. במקום להכפיף את רצון הרוב בקיבוץ לדעתו של מיעוט קטן, יש לחפש פתרונות להיבטים הבעייתיים של תהליך השינוי, המדאיגים במיוחד את השכבות החלשות של הנכים והזקנים בקיבוץ, ולקבוע הסדרים נאותים להבטחת אמצעי קיום מינימליים לאוכלוסיות אלו. בית המשפט קבע שאפילו קובע התקנון, שהוא כאמור הסכם בין חברי הקיבוץ בינם לבין עצמם ובינם לבין הקיבוץ, שאין לפגוע ב"יסודות הקיבוץ" בהחלטה של הרוב באסיפה, הרי אין לאכוף הוראה זו, כאשר העיגון המשפטי הוא בסעיף 3(4) לחוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה) התשל"א-1970, המאפשר שלא לאכוף חוזה, בשל כך ש"אכיפת החוזה היא בלתי-צודקת בנסיבות העניין". בית המשפט לא יתן ידו לכפייה של המיעוט על הרוב, כאשר מדובר באורח חיים, שהרוב אינו דוגל בו.

לגבי השאלה האם יש מקום לתיקון התקנון זמן רב לאחר שהחברים בפועל לא מקיימים את הוראותיו אמר בית המשפט שאין מקום להורות בצו משפטי על צעדים שיש בהם כדי להחזיר את הגלגל אחורנית. אבל מסייג בית המשפט ואומר כי החלטה זו לאפשר ניהול אורחות חיים בניגוד לתקנון נכונה למקרה זה בלבד עקב העובדה שהקיבוץ היה במצב קשה מאוד ונזקק לשינוי כמעשה חירום חיוני. עם זאת, בהתחשב בכך שהשינויים נעשו שלא בדרך הנכונה, של שינוי התקנון, חייב בית המשפט את הקיבוץ לשאת בהוצאותיו של התובע בסכום של 15,000 ₪ + מע"מ.

בית המשפט המחוזי בנצרת

עיצובן שושנה בלאו נ' קיבוץ תל יוסף

שושנה בלאו ז"ל היתה חברת הקיבוץ משך כ-50 שנה עד פטירתה ביום 7.3.2004. בתביעה שהגיש מנהל עיצובנה הוא טוען, כי בטרם נפטרה המנוחה החל הקיבוץ בהליכי שיוך נכסים (שמשמעו מתן זכות לכל חבר על בית מגורים), הליכים שהגיעו כדי בשלות עוד בטרם מותה, ומכאן זכותה (וזכות יורשיה אחריה) על הבית בו התגוררה. עוד טען התובע כי גם אם להלכה לא בשלו הליכי השיוך בטרם מות המנוחה, הרי שלמעשה הם הושלמו, בהצבעת חברים משנת 2001, שם הביעו החברים את עמדתם לטובת השיוך. הצדק נותן, כך התובע, כי בנסיבות אלה תוכר זכותה של המנוחה בבית מגוריה. הקיבוץ טען כי ההחלטה על שיוך נכסים נפלה לאחר שהמנוחה הלכה לעולמה. על כן חל עליה התקנון לפי נוסחו ערב מותה, ועל פיו נכסי הקיבוץ הם לכלל החברים, במשותף. בית המשפט גורס כי העובדה, שהתהליך לקראת שיוך הנכסים החל לפני מותה של המנוחה אינו מסייע בידי יורשיה לקבל זכות בנכסים. המנוחה הלכה לבית עולמה בעת שחלו הוראות התקנון קודם לשינוי, בעת שחל עיקרון של שוויון בין כל החברים על כלל נכסי הקיבוץ. כיוון שהיא נפטרה בעת שכלל הנכסים היו לקיבוץ, ולא לחברים באופן פרטני הרי שאינה זכאית לשיוך הנכסים ודין התביעה להדחות.

בין הקיבוץ לרשויות המדינה

בבית המשפט המחוזי בירושלים
בשבתו כבית משפט לעניינים מינהליים

קיבוץ אורטל ואח' נ' מנכ"ל משרד החינוך ומועצה אזורית גולן.

הקיבוץ ביקש לבטל את החלטתה של מנכ"לית משרד החינוך והתרבות, אשר הורתה לרשום את התלמידים של כיתות ז' ו-ח' המתגוררים בקיבוצים אורטל ואלרום לבית-ספר "אביטל" ואסרה על רישומם לבית-ספר "הר וגיא".

העותרים יחד עם 12 קיבוצים נוספים הקימו אגודה שיתופית בשם "הר וגיא בית חינוך משותף אגודה שיתופית בע"מ" אגודת הר וגיא הנה בעלת זכויות חכירה במקרקעין עליהם הוקם בית הספר-הידוע בשם "הר וגיא" הנמצא בתחומי הקיבוץ דפנה, שהוא בית-ספר שש שנתי הכולל שכבת ביניים (כיתות ז' - ט') ושכבה עליונה (כיתות י' - יב'). על פי תקנון האגודה הר וגיא, האסיפה הכללית של האגודה המורכבת מנציגי קיבוצי הבעלות, ממנה את ועד ההנהלה של בית-הספר "הר וגיא".

ביום 8.11.2005 החליטה מנכ"לית משרד החינוך דאז, הגב' רונית תירוש, לאשר את בקשתה של המועצה האזורית גולן, לשנות את המבנה החינוכי של כל בתי הספר בתחום שיפוטה, בכללם בית-הספר "אביטל", למבנה אחיד של בית-ספר יסודי של שמונה שנות לימוד הכולל את הכיתות א'-ח'. החלטה זו נועדה להביא למצב שבו כלל התלמידים המתגוררים בתחום שיפוטה של המועצה האזורית, בכללם תלמידי קיבוצי העותרים, ילמדו יחדיו במשך 8 שנים, במקום 6 שנים עד כה. מנכ"לית משרד החינוך קיבלה את עמדתה של המועצה האזורית, לפיה המבנה החדש של בית-הספר יוכל, בין היתר: לשרת טוב יותר את התלמיד ואת הקהילה, יעצים את תחושת הבגרות של התלמידים, יתרום לתחושת הביתיות בבית-הספר ולהמשך החוויה הקהילתית הבית-ספרית תוך הגדלת מספר התלמידים הפוקדים את בית הספר, הגדלת האפשרויות החינוכיות המתבצעות בו, הגדלת הצוות הבית-ספרי והעצמת היכולות המקצועיות של המורים תוך יצירת אפשרות טובה יותר לקיומו של קשר רציף בין בית-הספר היסודי לבית-הספר העל יסודי.

טענתם העיקרית של העותרים נגד ההחלטה, היא שהקיבוצים מרום הגולן ואורטל הם "רשות חינוך מקומית" כמשמעה בחוק לימוד חובה ותקנות לימוד-חובה וחינוך מממלכתי (רישום), תשי"ט-1959, וזאת הן לגבי הילדים המתגוררים בהם והן לגבי בית-הספר "הר וגיא". לפיכך, נטען, בסמכותם של קיבוצים אלה להחליט היכן ילמדו ילדיהם, ולמועצה האזורית גולן, שבית-הספר "הר וגיא" אינו נמצא בתחומה, אין בעניין זה כל סמכות. עוד טוענים העותרים שאין זה מתקבל על הדעת כי לאחר שהקיבוצים העותרים פעלו כה רבות לביסוס בית-הספר ולהצלחתו, לא יתאפשר לילדיהם ללמוד בו החל מכיתה ז', תוך פגיעה באינטרס ההסתמכות שלהם.

בית המשפט לא קיבל את טענת העותרים וקבע כי כבר נקבע, כי אף שוועד מושב או קיבוץ הוא רשות חינוך מקומית לעניין ילדים המתגוררים בתחומו, אין בכך כדי לשלול את מעמדה של המועצה האזורית שבתחומה נמצא המושב או הקיבוץ כרשות חינוך מקומית לגבי ענייני החינוך שבאזור שיפוטה. סמכותה של המועצה האזורית כרשות חינוך מקומית נשללת לגבי שטחם של קיבוץ או מושב, רק במקום שבו בשטח שיפוטו של הקיבוץ נמצא מוסד חינוכי, מה שאינו מתקיים במקרה זה.

לעניין בית-הספר "הר וגיא" אמר בית המשפט כי הקיבוצים העותרים מבקשים להחזיק גם בסמכות של קביעת אזורי רישום, שמצוי בתחום סמכותה של המועצה האזורית, וכיוון שבית-הספר "הר וגיא" (וגם בית-הספר "אביטל") אינו נמצא בתחום שיפוטה של הקיבוצים, הדבר אינו מקנה להם סמכות לקבוע את אזורי הרישום לבית-הספר וגם לא לקבוע אלו תלמידים, לרבות תלמידים המתגוררים בתחום השיפוט שלהם, ילמדו בבית-ספר "הר וגיא" (או "אביטל"). כיוון שכך דחה בית המשפט את טענות העותרים.

בית משפט השלום חיפה

ועדה מחוזית חיפה נגד קיבוץ יגור ואח'

על ידי הוועדה המחוזית הוגשה בקשה למתן צו הפסקה שיפוטי וצו זמני למניעת פעולות במקרקעין של הקיבוץ לשם מכירת תוצרת חקלאית בניגוד להיתר הבנייה שניתן לבניית מרכז למכירת תוצרת חקלאית. עיקר המחלוקת נגע לפרשנות המילים "שיווק תוצרת חקלאית". לשיטתה של המדינה מאחר ומדובר בקרקע חקלאית מוכרזת, פרשנות המילים "שיווק תוצרת חקלאית" המופיעה בתוכנית החלה על המקרקעין והיתר הבנייה צריכה להעשות, על יסוד האישור שניתן, בהתאם לתמונה אשר הוצגה בפנייה על ידי הקיבוץ. מאידך, טען הקיבוץ, כי שיווק תוצרת חקלאית כולל למעשה, מסחר לא מוגבל בכל סוגי המוצרים שמקורם בחקלאות, הן מוצרים טריים והן מעובדים, על פי המודל, המוכר של סופר-מרקט מסחרי לכל דבר וענין.

בית המשפט תמה כיצד חושבת המדינה כי ניתן לשווק תוצרת חקלאית כאשר ברור כי תמורת מוצר בדרך כלל יבוא תשלום וכיצד מבקשת המדינה במקרה דנן למנוע סחר כהגדרתה במקום שבו התירה שיווק תוצרת חקלאית.

בית המשפט קבע כי שעה שלא קיימת פרשנות אחת ויחידה באשר למושג שיווק תוצרת חקלאית, בית המשפט, בהליך שאמור להיות הליך ביניים, לא ירחיק לכת, ויורה על סגירת והפסקת שימוש. בית המשפט העיר עוד כי אם הוועדה המחוזית ביקשה להגן על סוחרי השוק מפני תחרות של המשיבים כלפי אותם סוחרים הרי שהיא לוקה בחוסר סבירות קיצוני, אותה היה צריך לדחות על הסף.

בית המשפט המחוזי חיפה מדינת ישראל נ' קיבוץ יגור

ביהמ"ש נתן צו הפסקה שיפוטי עפ"י סעי' 239 לחוק התכנון והבנייה, למבנה שנועד לשווק תוצרת חקלאית של קיבוץ יגור ולמעשה פעל כסופר-מרקט רגיל. המערערת, הגישה את הבקשה לבית המשפט לאחר שניתנה החלטה בבית משפט השלום על התליית הצווים כנגד השימוש במבנה למכירת תוצרת חקלאית. המערערת טענה, כי מכירת מוצרים אלה הינה בניגוד להיתר הבנייה שניתן למשיבה ובניגוד לתוכנית החלה על המקרקעין ומשכך מהווה שימוש חורג במקרקעין.

בית המשפט אומר כי המערערת לא העלתה על דעתה כי בקיבוץ יוקם מרכז מסחרי שיהא בו מרכול הדומה לכל סופר-מרקט אחר בארץ. המטרה הייתה הקמת מרכז שישווק את תוצרתו החקלאית של הקיבוץ. המרכול שהוקם הוא למעשה מרכז קניות שבינו ובין ההיתר שניתן, וזה שהיה אמור להינתן, אין ולא כלום.

בית המשפט קבע כי המערערת הניחה בפני בית משפט השלום תשתית מספקת למתן צו הפסקה שיפוטי כאמור בסעיף 239 לחוק התכנון והבנייה ולפיכך, ניתן למערערת צו כמבוקש.

בית המשפט העליון בשבתו כבג"צ קיבוץ אלומות ואחר' נ' המוסד לביטוח לאומי

עניינה של העתירה עסק בחיוב בדמי ביטוח לאומי שהוטל על העותרים, שהם 56 קיבוצים ומושבים שיתופיים, בגין חברי הקיבוץ העובדים כשכירים במשרה מלאה מחוץ לקיבוץ (להלן: עובדי חוץ). נטען על ידי הקיבוץ כי למרות שמעבידם של עובדי החוץ מנכה, כדון, את מלוא דמי הביטוח הלאומי עבור עובדי החוץ, נדרשים הקיבוצים בנוסף לניכוי זה, לשלם למוסד לביטוח לאומי סכום נוסף בגין אותם חברי הקיבוצים עובדי החוץ. נטען כי חיוב זה נעדר הצדקה עניינית, מוטל בחוסר סמכות, ובניגוד להוראות **חוק יסוד: משק המדינה**.

בית המשפט לא דן בתביעה העקרונית לגופה ודחה את העתירה עקב קיומו של סעד חלופי בבית הדין לעבודה.

בהמרצת הפתיחה התבקש בית המשפט להצהיר על זכותם של הקיבוצים ו/או חבריהם לקזז חובות עתידיים או הקיימים כיום, שהם חבים לרשות עבור אגרת החזקת מקלט טלוויזיה, סכומים המשקפים הנחה של 5% מאגרת הטלוויזיה הנ"ל, בגין כל אותם תשלומי אגרה ששולמו לרשות בין השנים 1981-1994, על ידי הקיבוצים.

לטענת הקיבוצים, חלה עליהם בתקופה דנן, ועד שבוטלה (ב- 1.2.1994), תקנה 3(ד) לתקנות רשות השידור (אגרה בעד החזקת מקלט טלוויזיה), תשמ"ה – 1981, ולפי תקנה זו **"המשלם את מלוא אגרת הטלוויזיה שהוטלה לפי תקנות אלה, באמצעות גביה מרוכזת, יהיה זכאי להנחה של 5% ממלוא האגרה. הוראה זו לא תחול על תשלום אגרה מוקטנת"**, וכי חברי הקיבוצים שילמו אכן בתקופה הזו את האגרה באמצעות הקיבוצים באופן הנכנס להגדרת "גבייה מרוכזת", ואולם לא זוכו בסכום ההנחה, וסכום זה גם לא הוחזר להם.

כנגד בקשה זו טענה רשות השידור כי יש לדחות את הבקשה על הסף. רשות השידור טענה כי הזכאי להנחה, אם בכלל, בשל גביה מרוכזת, הוא המחזיק במקלט הטלוויזיה, משמע, כל חבר וחבר בקיבוץ אשר יש לו מקלט כזה, ולא הקיבוץ עצמו למרות שהוא המשלם, ולפיכך לקיבוצים אין יריבות בהליך זה כנגד הרשות, ומצד אחר, אין לראות בהם מיופי כח או שלוחים של חברי הקיבוץ. הטענה הפרשנית של הקיבוצים על כי הם הזכאים להנחה בהיותם **"המשלם"** האמיתי, שובת עין, משום שיש היגיון בגישתה ולפיה המחוקק רצה בדרך זו לעודד את הגביה המרוכזת ולאפשר למי שמרכז את הגביה לשפות עצמו על ההוצאות והמנגנון הנחשכים מהרשות בכך שאותו גוף נוטל על עצמו את מלאכת ריכוז הגבייה ממחזיקי המקלטים הבודדים, ומי שאמור ליהנות מההנחה הוא לפיכך הגובה – המרכז את הפעולה, ובענייננו – הקיבוץ. ההתחשבנות, לעניין האגרה, נעשתה מאז ומעולם בין הקיבוצים ובין הרשות, כאשר, לדוגמא, הקיבוץ מעביר לרשות המחאה המשקפת את האגרה של כלל החברים בעלי המקלטים, ומצרף רשימה שמית של אלה שבעבורם נגבה הכסף.

עוד טענה רשות השידור כי בהיות מחזיק המקלט והקיבוץ אישיות משפטית נפרדת, כל אחת בפני עצמה, וכאשר החובה לשלם את האגרה היא של החבר, ואילו הטוען לקיזוז הוא הקיבוץ, אין מתקיימת חובת ההדדיות של החובה והזכות המקוזזת כנגדה, ואין לדבר כאן כלל על קיזוז כמשמעו בחוק. גם טענה זו דינה נדחתה ע"י בית המשפט, כיוון שראה את הקיבוצים בהליך הנוכחי כשלוחים או מיופי כח של חבריהם.

לפיכך דחה בית המשפט את בקשת רשות השידור לסילוק הבקשה לפסק דין הצהרתי.

בית משפט השלום בנצרת

דבורה דה פיצ'וטו נ' רשם האגודות השיתופיות

במסגרת התביעה לדמי עזיבה, ולצורך חישובם של דמי העזיבה האמורים, עתרו התובעים להורות לרשם האגודות השיתופיות להמציא לידיהם עותק של כל החלקים הרלוונטיים הלוקחים ממאזני הקיבוצים שבידיו (קיבוצים החברים בתנועה הקיבוצית המאוחדת ובתנועת הקיבוץ הדתי), הדרושים לחישוב ה"הוצאה החודשית לחבר" בכל קיבוץ, לרבות הוצאות עבודת חברים, הוצאות מימון וכל הוצאה ופחת צרכניים, וזאת בהתייחס למאזן האחרון בכל קיבוץ אשר אושר לפני יום 31/12/1999. כיוון שהוא הגורם היחיד שיש בידיו את כל מאזני הקיבוצים. כן מבוקש להורות לרשם האגודות השיתופיות להמציא נתוני מספר החברים והמועמדים בכל קיבוץ וקיבוץ כמפורט לעיל.

רשם האגודות השיתופיות טען כי יש להורות על דחיית הבקשה מאחר וגילוי המידע המצוי בדו"חות הכספיים של הקיבוצים עלול לגרום לחששם של הקיבוצים, משיקולים כלכליים או אחרים, להעביר את המידע לידי הרשם בשלמותו, דבר שישבש את עבודת הרשות ויכולתה למלא את תפקידיה; שנית, כיוון שלא ניתן לעבד ולמייין את הנתונים המבוקשים ללא הקצאת משאבים בלתי סבירה וללא הכבדה ניכרת על עבודתה של הרשות; שלישית, בשל הצורך בקבלת הסכמתם של כל קיבוצי התנועה הקיבוצית להעברת הנתונים המבוקשים, מחשש לפגיעה בפרטיותם, דבר שיצריך אף הוא הקצאת משאבים רבים.

בית המשפט אמר כי נקודת המוצא היא כי יש להבטיח גילוי רחב ככל הניתן של מידע רלוונטי למחלוקת הנדונה בבית המשפט. גילוי האמת משרת הן את אינטרס הצדדים, הן את אינטרס האזרחים, בהיותם מתדיינים עתידיים פוטנציאליים, והן את אינטרס המערכת המשפטית כולה בהבטיחו עשיית משפט וחשיפת האמת אשר עומדת ביסוד ההליך המשפטי. לפיכך נעתר בית המשפט לבקשה באופן חלקי, כך שתינתן תעודת עובד ציבור על ידי רשם האגודות השיתופיות, בה יפורטו נתוני הבסיס לחישוב סכום דמי העזיבה לו זכאים התובעים, זה ותו לא, וכל מידע נוסף שהתובעים ירצו מעבר לכך, יהא עליהם לפנות לבית המשפט המוסמך לכך, לרבות בית המשפט לעניינים מנהליים, בעתירה מתאימה.

בית המשפט המחוזי בחיפה

קיבוץ כפר מסריק נ' מדינת ישראל

ערעור על הכרעת הדין ועל גזר הדין של בית משפט השלום בקריות מיום 4.12.2006 ומיום 9.1.2007. המערער, קיבוץ כפר מסריק, הורשע בבית משפט השלום בעבירה של איסור זיהום, לכלוך והשלכת פסולת לפי חוק שמירת הניקיון בתאריך ובעבירה של זיהום מים עקב הזרמת תשטיפי רפת. אחת מטענות הקיבוץ היתה כי תשטיפי הרפת זרמו בשטח הקיבוץ שאינו רשות הרבים.

בית המשפט התייחס לטענה זו וקבע כי השטחים הציבוריים המצויים בשטח הקיבוץ הם בבחינת רשות הרבים וכי ציבור התושבים במקום ראוי ליהנות מאיכות חיים בקהילה בה הוא חי. זאת ועוד, הגישה לשטחי הקיבוץ, לרבות השטחים אליהם זרמו התשטיפים, שאין חולק שהם בגדר פסולת, מותרת לכל ואין הגישה אליהם מוגבלת או חסומה, ועל כן מהווה היא, "רשות הרבים".

נושאים עסקיים

בית משפט השלום בטבריה קיבוץ עין הנציב נ' ישיר IDA חברה לביטוח

הקיבוץ ביטח את רכביו בחברת הביטוח. בכלי הרכב הנ"ל הותקנו מערכות מיגון לפי תנאי הפוליסה וביניהם מערכת המופעלת ע"י שלט הניתן לקידוד באמצעות לוח ספרות המותקן עליו. את מספר הקוד להפעלת השלט הצמיד הקיבוץ למפתחות כלי הרכב ואלו אוחסנו, בעת שהרכבים לא היו בשימוש, בארון נעול שיועד לכך, ומוקם בחדר האוכל של הקיבוץ.

שלושה כלי רכב נגנבו בשעת לילה מוקדמת והוצאו מהקיבוץ דרך פרצה שנפרצה בגדר. שניים מהם נמצאו בעיר קלקיליה עוד באותו יום ושלישי לא נמצא עד היום. החברה סירבה לבטח את גניבת כלי הרכב בטענה שהקוד הסודי לכלי הרכב עם המפתחות היה נגיש לכל בארון במקום מרכזי בקיבוץ ומשם הם נגנבו.

עוד טענה החברה כי מצב זה לא היה ידוע לה, ולו היתה יודעת עליו היתה דורשת את הפרדת מקום שמירת המפתחות ממקום שמירת הקוד ושמירתם שלא במקום ציבורי. לטענתה, במידה שדרישתה לתיקון המצב לא היתה נענית, לא היתה מבטחת את כלי הרכב. שכן, לא יעלה על הדעת שחברת ביטוח היתה מתקשרת בפוליסה תוך ידיעה מראש שדרישתה למיגון לא מתמלאת מראש בעצם הצמדת הקוד הסודי למפתח.

לטענת הקיבוץ במקרה זה לא נשמרו המפתחות והקוד במכונית או במקום סמוך לה, אלא בארון נעול, ועל כן נתקיימה הפעלה אפקטיבית של תנאיי המיגון. לטענתו שמירת המפתחות בארון נעול הניתן לפתיחה באמצעות קוד מחשב, במקום רחוק מרחק ניכר ממגרש החניה, כאשר הקיבוץ כולו מגודר ונעול בשער, עם שמירה לאורך כל היממה ותיגבור שומר נוסף בלילה, איננה מהווה התנהגות החורגת מסטנדרט סביר.

בית המשפט קבע כי חברת הביטוח ידעה כי היא מבטחת רכבי קיבוץ ולא רכב של אדם פרטי, וכי השימוש ברכבים אלה נעשה ע"י חברי הקיבוץ (המורשים לנהוג) כולם, לסרוגין. מכאן הצורך בריכוז המפתחות והצבתם במקום נגיש המהווה אמנם רשות הציבור עבור חברי הקיבוץ כגון חדר האוכל. דבר זה לא מהווה הפקרת המפתחות או אי שמירה עליהם וגניבה מחדר האוכל היא כגניבה מביתו של אדם.

לגבי הצמדת הקוד הסודי קבע בית המשפט כי הקוד הסודי אמנם נרשם והוצמד למפתח הרכב אולם לא הונח בתוך הרכב במקום גלוי לעין. כדי להגיע למפתחות הרכב היה על הגנב לבצע מספר עבירות פליליות מוקדמות ונפרדות של גניבת המפתחות וייתכן אף פריצת אותו ארון, תוך הסגת גבול במקרקעין שמורים ומגודרים בכוונה לבצע עבירה. כן קבע בית המשפט כי הקיבוץ לא התרשל ואין מקום לחייבו באשם גורם לנזק.

בית משפט השלום בחדרה

גורי שלמה, עו"ד – כונס נכסים ואח' נ' קיבוץ כפר מסריק

כנגד הקיבוץ הוגשה על ידי הכונס תביעה לסילוק יד ודמי שימוש ביחס למקרקעין בחלקת שעבוד הקיבוץ במשך שנים רבות. עוד טען התובע, כי הקיבוץ מונע את הליכי המכירה, אשר לצורכם מונה התובע ע"י ביהמ"ש וכי הוא מסרב לפנות את המקרקעין.

לטענת הקיבוץ, בראשית שנות ה-40 או בסמוך לכך, הוא קיבל מהגורמים המיישבים בארץ קרקעות שונות לעיבוד ובהן גם המקרקעין נשוא התובענה. עוד טען כי הינו ברשות במקרקעין וכי הוא הסתמך על הזכות לעבד את המקרקעין ועל כן, יש ליתן לו אורכה סבירה לפינוי המקרקעין. לשיטתו, אורכה סבירה בנסיבות העניין הינה חמש שנים. בנוסף טען הקיבוץ כי לתובעים לא נגרם כל נזק מעיבוד המקרקעין. להיפך – העיבוד שנעשה על ידו הטיב את מצבם משום שעבוד חקלאי פוטר מחובת תשלום מס רכוש ומהווה בפועל שמירה על הקרקע. לטענת הנתבע הואיל ומדובר בקרקע שיעודה חקלאי הרי שמילא מימוש הזכויות בה יכול להיעשות רק בדרך של עיבוד חקלאי.

בית המשפט קבע כי הקיבוץ התנהל בכוחניות, התחכמות וזלזול בבית המשפט תוך שהוא טוען לזכויות שלא מגיעות לו, למרות שידע שאין בסיס חוקי ועובדתי לטענותיו, וגרר את התובע לניהול הליכי סרק במטרה להרוויח זמן. בית המשפט דחה את בקשת הקיבוץ לקבל אורכה לפינוי והורה על פינוי המקרקעין כשהוא נקי מכל אדם וחפץ בתוך 30 ימים מיום מתן פסק הדין. בנוסף הטיל בית המשפט על הקיבוץ לשלם לכונס דמי שימוש שנתיים עד לגובה של 300,000 ₪.

שכונות קהילתיות והרחבות

בית משפט לעניינים מינהליים חיפה אביב אלדג'ס ואחרים נ' ועד מקומי קיבוץ אילון ואחר'

תושבי ההרחבה הקהילתית של קיבוץ אילון עתרו לבית המשפט עקב חיובם בתשלומים שונים בדרך של הטלת מסים, כגון מסי ועד, אגרות והיטלים שונים. העותרים טענו בעתירתם כי חיוב התושבים במסים שונים (שכונות שונות שונים), חיוב שלטענתם אושר ע"י המועצה האזורית, אינו חיוב כחוק. לטענתם, אין ועד היישוב המקומי מוסמך להטיל מסים ואין המועצה האזורית מוסמכת לאשר את הטלת המסים הנ"ל בלא שהתקיים הליך קודם של קבלת אישור הממונה על המחוז במשרד הפנים. העותרים לא חלקו על כך שעליהם לשלם עבור שירותים שהם מקבלים מכוח חוזה ההתקשרות עם היישוב ואינם חולקים על חובתם לשלם עבור אותם שירותים. טענתם היא שלא ניתן להטיל עליהם מסים לשם גביית אותם כספים אלא שיש לגבות את החוב מכל תושב כחיוב חוזי.

פרקליטות המחוז הגישה תגובה ותמכה בטיעוני העותרים כי הוועד המקומי של קיבוץ אילון לא היה מוסמך להטיל מסים על תושבי הקיבוץ או ההרחבה, כל עוד אלו לא אושרו ע"י הממונה על המחוז.

בינתיים פסק בית המשפט העליון בעניין ועד מקומי בוסתן הגליל ואח' נ' אפרתי ואח' וקבע כי הטלת מסים ועד ללא אישור הממונה על המחוז היא פעולה בלתי חוקית. לאור זאת קבע בית המשפט כי דרישות התשלום הנ"ל הוצאו שלא כחוק ובחוסר סמכות והם בטלים מעיקרם.

בהערה נוספת אמר בית המשפט כי פסילת דרישות התשלום שהוצאו בדרך של הטלת מסים ואגרות אין בה כדי לקבוע כי עצם חיוב תושב בתשלום עבור השירותים המסופקים לו הוא, בהכרח, בלתי חוקי. ככלל, ובהתאם להסכמים שבין התושבים ליישוב, על תושב לשאת בתשלומים עבור שירותים המסופקים לו. חברי הקיבוץ הישן וחברי האגודה השיתופית הכוללת את הרחבת היישוב והמשפחות החדשות אינם צריכים לסבסד תושבים שאינם משלמים עבור שירותים המסופקים להם. ועד היישוב מוסמך לנקוט בהליכי גבייה כחוק ואף להימנע מהספקת שירותים שאינם בגדר של שירותים שחובה לספקם על פי חוק, זאת אם לא משלם התושב הצרכן את התמורה המוסכמת והראויה עבור אותו שירות שצרך. ראוי להדגיש זאת כדי שלא ייווצר הרושם המוטעה כי פסיקה הקובעת שהטלת מס ועד היא בלתי חוקית, משמעה שעצם הדרישה לתשלום ממי שקיבל את השירות מהיישוב אסורה.